

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA

DAIVA RAPEČKAITĖ
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA
II kursas, BTKmd8-01 grupė

**PADĖJIMAS NUSIŽUDYTI KAIP PAVOJINGA VEIKA PAGAL LIETUVOS IR KITŲ
VALSTYBIŲ BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Laurynas Pakštaitis

Vilnius, 2009

Turinys

ĮVADAS	3
1 PADĖJIMAS NUSIŽUDYTI IR EUTANAZIJA. TERMINŲ VARTOJIMO PROBLEMATIKA	6
1.1 EUTANAZIJA, JOS RŪŠYS	7
1.2 MIRTIS, KAIP GYDYMO ŠALUTINĖ PASEKMĖ (DVIGUBŲ PASEKMIŲ PRINCIPAS)	10
1.3 PADĖJIMAS NUSIŽUDYTI (ASISTUOTA SAVIŽUDYBĖ)	13
2 PADĖJIMO NUSIŽUDYTI ĮTEISINIMO PRAKTIKA PASAULYJE	15
2.1 VALSTYBĖS, KURIOSE ĮTEISINTAS PADĖJIMAS NUSIŽUDYTI	15
2.1.1 <i>JAV</i>	<i>15</i>
2.1.2 <i>Šveicarija</i>	<i>18</i>
2.2 VALSTYBĖS, KURIOSE ĮTEISINTAS TIEK PADĖJIMAS NUSIŽUDYTI, TIEK EUTANAZIJA	21
2.2.1 <i>Olandija</i>	<i>21</i>
2.2.2 <i>Belgija</i>	<i>24</i>
2.2.3 <i>Liuksemburgas</i>	<i>26</i>
2.3 VALSTYBĖS, KURIOSE PADĖJIMAS NUSIŽUDYTI UŽDRAUSTAS	26
2.3.1 <i>Didžioji Britanija</i>	<i>26</i>
2.3.2 <i>Lietuva</i>	<i>28</i>
2.3.2.1 Padėjimo nusižudyti kaip nusikalstamos veikos sudėtis pagal Lietuvos baudžiamąjį įstatymą. Sudėties požymių aiškinimas	<i>32</i>
3 PADĖJIMO NUSIŽUDYTI IR EUTANAZIJOS LEGALIZAVIMO LIETUVOJE PRIELAIDOS	40
3.1 TEISĖ Į LAISVĘ	43
3.2 TEISĖ Į ASMENS AUTONOMIJĄ IR LAISVĄ APSISPRENDIMĄ	46
3.3 TEISĖ Į ORUMĄ	47
SANTRAUKA	56
SUMMARY	57
IŠVADOS	49
PASIŪLYMAI	50
LITERATŪROS SĄRAŠAS	52
SANTRAUKA	56
SUMMARY	57

IVADAS

Temos aktualumas. Padėjimas nusižudyti kaip nusikalstama veika skirtingais istorijos laikotarpiais buvo vertinama gana prieštaringai tiek Lietuvoje tiek ir užsienio valstybėse. Prieš dešimtmetį Lietuvoje galiojęs baudžiamasis kodeksas (toliau – LR BK) iš viso nenumatė tokios veikos baudžiamumo, dabar ši veika įtvirtinta atskirame LR BK specialiosios dalies straipsnyje, numatant bausmę už asistavimą kitam asmeniui nusižudant. Nors šiuo metu Lietuvoje ši veika yra baudžiama, tačiau teisės teoretikų nuomonės ir susiklosčiusi socialinė situacija kelia pagrįstą abejonių dėl dabar egzistuojančio šio reiškinio teisinio reglamentavimo racionalumo.

Baudžiamoji teisė yra teisės šaka, kurios normos išreiškia valstybės reagavimą į pavojingas visuomenei veikas. Nusikalstamas veikas padarę asmenys yra baudžiami todėl, kad nusikalstamos veikos kelia didžiausią pavojų valstybės stabilumui ir visuomenės narių saugumui. Viskas atrodo gana paprasta – baudžiamuoju įstatymu uždraustos yra pavojingos visai visuomenei. Tačiau, kaip vertinti tokią situaciją, kai asmuo iš gailėsčio ir užuojautos padaro baudžiamuoju įstatymu uždraustą veiką tam, kad galėtų pagelbėti kenčiančiam beprasmes kančias ir norinčiam kuo greičiau jas užbaigti? Ar padėdamas nusižudyti tokioje beviltiškoje padėtyje esančiam ligoniui asmuo tampa nusikaltėliu, kuris gali būti vadinamas pavojingu visuomenei? Tai nuolatinių diskusijų susilaukianti tema, reiškinys, kurio vertinimas priklauso nuo pasaulėžiūros, nuo to, koks yra visuomenėje vyraujantis požiūris į asmens laisvę, mirtį, sveikatą, kančias; kurias vertybes visuomenė laiko svarbesnėmis, kurioms suteikia didesnę reikšmę. Padėjimas nusižudyti nėra ir nebuvo vertinamas vienareikšmiškai tiek tose valstybėse, kuriose jis yra uždraustas, tiek tose, kuriose nėra laikomas nusikaltimu. Baudžiamosios teisės doktrinoje yra diskutuojama, ar padėjimas nusižudyti yra nusikalstama veika, prilygintina žmogžudystei, ar tai privilegijuotas nusikaltimas, ar apskritai – reiškinys, kuris neužtraukia baudžiamosios atsakomybės ir padeda asmeniui įgyvendinti teisę į laisvę, privatų gyvenimą, teisę pasirinkti, teisę į orumą.

Su padėjimu nusižudyti yra glaudžiai susijusi eutanazija, kuri darbe taip pat bus nagrinėjama, siekiant nustatyti šių dviejų reiškinų skirtumus ir panašumus, išanalizuoti terminų vartojimo problematiką, bei santykių, susijusių tiek su padėjimo nusižudyti, tiek su eutanazija teisinį reglamentavimą Lietuvoje ir užsienio šalyse. Pažymėtina, kad eutanazijos fenomenas yra neatskiriamas nuo asistuotos savižudybės vien todėl, kad šie du terminai dažnai yra painiojami, sutapatinami, tad nagrinėjant vieną reiškinį be kito būtų neįmanoma išsamiai suprasti daugelio

teorinių aspektų, terminų vartojimo ypatumų konkrečiais atvejais. Kai kurie teisės specialistai padėjimą nusižudyti vadina tik viena iš eutanazijos formų, kiti griežtai skiria šias dvi kategorijas.

Pasaulyje yra įvairių padėjimo nusižudyti reglamentavimo pavyzdžių. Olandijoje ir Belgijoje yra leistina tiek eutanazija tiek padėjimas nusižudyti. JAV dvejose valstijose yra įteisintas ir įstatymiškai reglamentuotas padėjimas nusižudyti, o eutanazija draudžiama. Šveicarija labai išsiskiria savo neįprastu padėjimo nusižudyti legalizavimo variantu. Šie visi asistuosios savižudybės reglamentavimo ypatumai atskirose valstybėse bus plačiau analizuojami darbe.

Lietuvoje padėjimas nusižudyti yra kriminalizuotas, tačiau teismų praktikos šia tema nėra, todėl nėra susiformavusių vieningų nuostatų dėl to, kaip taikyti teisės normas, reglamentuojančias padėjimą nusižudyti. Apskritai, netgi nėra vieningos nuomonės kaip vertinti ir aiškinti baudžiamąjį įstatymą ir kokią padėjimo nusižudyti formą (ar pats nužudymas suprantamas kaip padėjimas, ar tik tam tikrų sąlygų sudarymas prašančiajam pagalbos savižudybėje) kriminalizuoja LR BK.

Darbe bus aptariama padėjimo nusižudyti sąvoka, teisės teoretikų pozicijos dėl Lietuvos baudžiamųjų įstatymo taikymo minėtoje srityje, apžvelgiamos užsienio šalių baudžiamojoje teisėje susiformavusios nuostatos dėl padėjimo nusižudyti. Taip pat bus aptariama asmens teisė gauti pagalbą nusižudant konkrečiais atvejais, apžvelgiama teisė disponuoti savo gyvybe žmogaus teisių erdvėje, žvelgiant į šią problemą tiek teisiniu tiek filosofiniu aspektais.

Bus keliami klausimai dėl galimo teisinio padėjimo nusižudyti ir eutanazijos reglamentavimo Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose, atsižvelgiant į pasaulyje nusistovėjusią eutanazijos ir asistuosios savižudybės įteisinimo praktiką, teisinio reglamentavimo trūkumus, pranašumus, bei Lietuvos baudžiamosios teisės specialistų pozicijas šiuo klausimu.

Darbo problema – ar asistuosios savižudybė bei eutanazija yra visuomenei pavojingos ir draustinės veikos?

Darbe keliami hipotezė – padėjimas nusižudyti, kaip ir eutanazija turėtų būti įteisinti (tam tikrais kritiniais atvejais) Lietuvos baudžiamojoje teisėje taip išvaduojant nepagydomus ligonius nuo beprasmių kančių, jiems to pageidaujant, šią problemišką sritį smulkiai ir apgalvotai reglamentuojant, remiantis užsienio šalių išvystyta praktika, pritaikant ją Lietuvoje.

Darbo tikslas – išnagrinėti padėjimo nusižudyti reglamentavimą Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje, išanalizuoti skirtumus, teoretikų pozicijas šiuo klausimu, apžvelgti konkrečių valstybių šios srities teisinį reglamentavimą, jo trūkumus ir pranašumus, išanalizuoti galimas Lietuvos baudžiamosios teisės perspektyvas šiuo klausimu.

Darbo uždaviniai:

1. Pateikti padėjimo nusižudyti sampratą ir palyginti su eutanazijos sąvoka remiantis įvairių šalių teoretikų pozicijomis.
2. Apžvelgti padėjimo nusižudyti reglamentavimą Lietuvos baudžiamojoje teisėje.
3. Apžvelgti padėjimo nusižudyti reglamentavimą užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje.
4. Argumentuotai pagrįsti padėjimo nusižudyti ir eutanazijos įteisavimo būtinumą Lietuvoje tam tikrais išskirtiniais atvejais.

Rašant darbą naudojami Lietuvos bei užsienio šalių autorių vadovėliai, monografijos, straipsniai, remiamasi Lietuvos, užsienio šalių bei tarptautiniais teisės aktais, teismų praktika.

Darbo metodai. Rašant darbą naudojami lingvistinis, palyginamasis, analitinis, tarpdalykinis tyrimo metodai. Darbe remiamasi užsienio bei Lietuvos autorių vadovėliais, monografijomis, straipsniais, Lietuvos, užsienio šalių, bei tarptautiniais teisės aktais. Darbe pateikiama Lietuvos ir užsienio šalių teisinis reglamentavimas padėjimo nusižudyti srityje. Išnagrinėjus šalių, kuriose įteisinta padėjimas nusižudyti ir (ar) eutanazija, pagrindžiama pozicija dėl padėjimo nusižudyti įteisavimo Lietuvoje.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro šios dalys: įvadas, dėstomoji dalis, kuri susideda iš keturių skyrių, kurie suskirstyti į smulkesnius skirsnius, santrauka lietuvių bei anglų kalbomis, literatūros sąrašas.

1 PADĖJIMAS NUSIŽUDYTI IR EUTANAZIJA. TERMINŲ VARTOJIMO PROBLEMATIKA

Padėjimą nusižudyti ir eutanaziją nagrinėja ne viena teisės šaka. Šios sąvokos dažnai sutinkamos bioteisėje, nagrinėjančioje eutanazijos, abortų, klonavimo ir kitus klausimus. Eutanazijos ir padėjimo nusižudyti terminologija sutinkama ir teisės filosofijoje, kuri gvildena klausimus, susijusius su asmens teise disponuoti savo gyvybe, asmens autonomijos bei teisių ribomis. Taip pat šios sąvokos sutinkamos sveikatos teisėje, konstitucinėje, baudžiamojoje bei kitų teisės šakų terminologijoje. Baudžiamoji teisė sprendžia su atsakomybe už padėjimą nusižudyti bei eutanaziją susijusius klausimus, numato nusikalstamų veikų sudėtis, sankcijas, baudžiamąją atsakomybę šalinančias aplinkybes.

Baudžiamosios teisės specialistai nors ir panašiai, bet ne identiškai apibrėžia padėjimo nusižudyti ir eutanazijos sąvokas. J. Pradelis eutanaziją apibrėžia kaip nužudymą, „siekiant užbaigti asmens, kuriam neišvengiamai ir netrukus gresia mirtis, kančias, šiam asmeniui primygtinai ir pakartotinai to prašant.“¹ N. Krylova pateikia kiek kitokį eutanazijos apibrėžimą: „eutanazija – tai tyčiniai medicinos darbuotojo veiksmai arba neveikimas, dėl kurių ligonis miršta, atliekami aiškiai ir nedviprasmiškai išreikštu informuoto ligonio arba jo teisėto atstovo prašymu, siekiant nutraukti fizinės ir psichinės pavojingos gyvybei būklės ligonio kančias.“² A. Baranskaitė, J. Prapiestis ir A. Krasikovas eutanaziją apibrėžia labai lakoniškai – kaip „gyvybės atėmimą nukentėjusiojo sutikimu.“³ Kaip matome, baudžiamosios teisės specialistai gana skirtingai įvardija eutanazijos sąvoką, vieni ją labai sukonkretindami, kiti vos lakoniškai paminėdami, kad asmens prašymas yra esminis elementas, skiriantis eutanaziją nuo paprasto nužudymo, nedetalizuodami daugiau jokių šio reiškinio požymių.

Dėl padėjimo nusižudyti sąvokos vartojimo taip pat nėra vieningos nuomonės. M. Liesis padėjimu nusižudyti laiko tyčia teikiamą fizinę ar intelektualinę pagalbą norinčiam nusižudyti asmeniui, kurio savižudybė yra susijusi su bloga sveikata.⁴ A. Baranskaitė ir J. Prapiestis visiškai sutapatina pasyvią eutanaziją su padėjimu nusižudyti, taip pat nurodydami, kad LR BK 134 straipsnis (padėjimas nusižudyti) numato atsakomybę būtent už pasyviąją eutanaziją, o ne padėjimą nusižudyti.

¹ Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008. P.14.

² Ten pat.

³ Baranskaitė A., Prapiestis J. Eutanazija ir baudžiamoji atsakomybė// Sveikatos mokslai T14. 2004. Nr.3 P.2.

⁴ Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008. P.22.

Matome, kad sąvokos yra painiojamos, tapatinamos viena su kita, suprantamos ir įvardijamos skirtingai, o tokia praktika yra ydinga, nes sąlygoja nevienodą įstatyminio reguliavimo supratimą ir reglamentavimą. Pabrėžtina, kad tokioje srityje, kuri susijusi su gyvybės nutraukimu nesusipratimų būti negali. Kadangi esama nemažai eutanazijos ir padėjimo nusižudyti terminų vartojimo netikslumų, būtina šį klausimą išnagrinėti plačiau, atskleidžiant terminologijos vartojimą vadovaujantis universaliais kriterijais.

1.1 Eutanazija, jos rūšys

Žodis „eutanazija“ tarptautinių žodžių žodyne (lot. euthanasia – neskausminga mirtis) aiškinamas kaip:

- 1) lengva mirtis;
- 2) neišgydomo ligonio neskausmingas numarinimas vaistais ar kitu būdu, norint apsaugoti žmogų nuo agonijos ar neišgydomos ligos kančių.

„Šiandien eutanazijos terminas reiškia gydytojo neskausmingą gyvybės atėmimą kenčiančiam terminalinės būklės ir norinčiam mirti pacientui, t.y. gydytojo sukeltą arba gydytojo pagreitintą mirtį.“⁵

Eutanaziją galima laikyti nužudymo rūšimi, kuriai būdingi specifiniai veikos motyvai. Eutanazijos atveju asmuo nužudomas ne todėl, kad yra trokštama jo mirties, bet tam, kad būtų nutrauktos asmens kančios. Būtent šie altruistiniai motyvai yra ryškiausi daromoje veikoje.⁶ E. Gefenas pateikia tokį eutanazijos apibrėžimą: „Eutanazija galėtų būti apibūdinta kaip sąmoningas vieno asmens veiksmas, kuriuo nutraukiama kito asmens gyvybė, siekiant išvaduoti pastarąjį nuo kančių.“⁷ A. Narbekovas nurodo, kad neįvardijus visų eutanazijos elementų ir pateikiant tik lakoniškus apibrėžimus susidaro tokia situacija, kai „kiekvienas žmogus, atėmęs kito asmens gyvybę kad ir iš gailėsčio, galėtų teigti įvykdęs eutanaziją.“⁸ Pažymėtina, kad eutanazija laikytinas tik toks gyvybės atėmimas, kai to prašantis asmuo yra pacientas, kenčiantis nuo sunkios ligos, o asmuo atimantis gyvybę yra gydytojas, o ne bet kuris kitas asmuo.

Dauguma baudžiamosios teisės specialistų išskiria aktyviąją ir pasyviąją eutanazijos rūšis. Aktyvioji – kai žmogui jo prašymu tam tikrais veiksmais atimama gyvybė, t.y. ši sąvoka suponuoja

⁵ Narbekovas A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problematika Lietuvoje// Jurisprudencija. 2008, 12(114) P.32.

⁶ Paterson C. Assisted Suicide and Euthanasia. A Natural Law Ethics Approach. 2008. P.11.

⁷ Gefenas E. Eutanazija. Vilnius: Filosofijos ir sociologijos institutas, 1999. P.5.

⁸ Narbekovas A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problematika Lietuvoje// Jurisprudencija. 2008, 12(114) P.32.

tam tikro veiksmo, kuris sukelia mirtį, atlikimą. Pavyzdžiui, mirtina injekcija: suleidžiama nuodų, mirtį sukeliančių vaistų ir panašiai. Pasyvioji – kai nutraukiamas sunkiai sergančio žmogaus gydymas ir tai, atvirkščiai nei aktyvioji forma, nurodo į pasyvią laikyseną, kuri tampa mirties priežastimi, pavyzdžiui, maitinimo nutraukimas pacientui.⁹

Iš pirmo žvilgsnio šias dvi eutanazijos rūšis atskirti yra labai lengva, tačiau praktikoje pasitaiko pozicijų nesutapimų šiuo klausimu, tad išskiriant pasyviąją ir aktyviąją eutanazijos rūšis reikia ypatingo atidumo. G. Tulloch išskirdamas šias dvi eutanazijos rūšis išaiškina, kad aktyviąją eutanaziją laikytini tyčiniai ir apgalvoti veiksmai (tokie kaip mirtinos injekcijos suleidimas) dėl kurių pacientas miršta, pasyviąją – kai paciento mirtis kyla dėl tyčinio medikų neveikimo arba gyvybės palaikymo procedūrų nutraukimo (tokių kaip antibiotikų terapijos, maitinimo, skysčių tiekimo nutraukimo).¹⁰ E. Gefenas nurodo, kad „kai gydytojas suleidžia mirtiną vaistų dozę besikankančiam pacientui ar, kita vertus, netaiko gyvybę pratęšiančios antibiotikų terapijos paskutinės stadijos vėžininkui, susiduriame su akivaizdžiais eutanazijos atvejais – sąmoningu paciento numariniu. Šie du priešaringi pavyzdžiai įgalina dvi eutanazijos formas – aktyviąją ir pasyviąją.“¹¹ Taigi, pasak minėtų autorių, eutanazija sietina tik su gydytojo veiksmais ar neveikimu, kai tokių veiksmų ar neveikimo rezultatas yra žmogaus mirtis. Skirtumą tarp pasyvios ir aktyvios eutanazijos rūšių E. Gefenas dar įvardija „nužudymo ir leidimo numirti priešprieša.“¹²

Tačiau A. Narbekovas pastebi, kad vaistų neskyrimo iš viso negalima vadinti eutanazija. Pasak jo, gydytojas suleidęs mirtinų vaistų dozę to prašančiam pacientui atlieka aktyviąją eutanaziją, tačiau nesuleidęs antibiotikų dozės (kai pacientas prašo jo negydyti ir leisti numirti) gydytojas nelaikytinas atlikusiu pasyviąją eutanaziją. Pasyviosios eutanazijos atveju (kaip ir aktyviosios) norima sukelti žmogaus mirtį. „Žmogus yra nužudomas, jam nedarant ko nors, kas galėtų palaikyti jo gyvybę...“¹³ Kaip pavyzdį autorius pateikia skysčių skyrimo arba dirbtinio maitinimo nutraukimą. Mirties priežastimi laikomas nusikalstamas neveikimas. M. Liesis pasyviąją eutanaziją apibrėžia taip: „pasyvi eutanazija – leidimas mirtinai sergančiam asmeniui netaikant ar nutraukiant gyvybę palaikančių įrenginius, pvz., kvėpavimą palaikančius ar maistą asmeniui teikiančius įrenginius.“¹⁴ A. Narbekovas nurodo, kad tokiu apibrėžimu yra klaidingai sutapatinama pasyvioji eutanazija ir leidimas numirti. Autorius leidimu numirti įvardija tokią situaciją, kai pacientas miršta

⁹ Eutanazija <http://www.bioetika.lt/index.php?menu=14> prisijungimo laikas: 2009-09-02.

¹⁰ Tulloch G. Euthanasia, choice and death. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2005, P.33.

¹¹ Gefenas E. Eutanazija. Vilnius: Filosofijos ir sociologijos institutas, 1999, P.10.

¹² Ten pat.

¹³ Narbekovas A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problematika Lietuvoje// Jurisprudencija. 2008, 12(114). P.32.

¹⁴ Liesis M. Baudžiamosios atsakomybės už aktyviąją eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose// Teisė. 2005 54:2 P.27.

nuo ligos sukeltų komplikacijų, o gydytojai tiesiog nesikiša, leisdami asmeniui ramiai išeiti iš gyvenimo, pasyviaja eutanazija – „kai pacientas miršta ne dėl ligos sukeltų padarinių, bet iš bado, nutraukus dirbtinį maitinimą.“¹⁵

Autorės nuomone paskutinioji pozicija yra logiškiausia todėl, kad pačios eutanazijos esmė yra nenatūralus gyvybės nutraukimas kenčiančiam asmeniui, o tokiu atveju, kai asmuo miršta dėl savo ligos, gydytojams nesikišant (neskiriant vaistų, kai jų nepageidauja pacientas) yra ne kas kita kaip leidimas numirti. „Pasyviosios eutanazijos atveju taip pat norima žmogų išvaduoti iš kentėjimų, sukeltų jo mirtį, tik priemonės parenkamos kitos (nei aktyvios eutanazijos atveju). Atliekančiojo pasyviają eutanaziją tikslas yra paciento mirtis.“¹⁶ Mirties priežastimi pasyviosios eutanazijos atveju tampa nusikalstamas neveikimas (pvz. asmens numarinimas bado netiekiant jam būtino maisto), kai neatliekant tam tikrų veiksmų asmuo miršta būtent nuo tų veiksmų neatlikimo, o ne nuo savo ligos.

Darytina išvada, kad taip suprantant abi eutanazijos rūšis (aktyviają ir pasyviają) nematyti didelių moralinių skirtumų tarp jų atlikimo – abiem atvejais pacientas yra nužudomas, tik nužudymo būdai yra pasirenkami skirtingi – aktyviosios eutanazijos atveju asmuo nužudomas greit, dažniausiai suleidžiant mirtiną injekciją, o pasyviosios eutanazijos atveju pacientas nužudomas lėčiau, neteikiant jam išgyvenimui būtinų sąlygų ir laukiant, kol jis mirs (ne nuo ligos, bet pvz. nuo maisto ar skysčių trūkumo). Tokiu atveju kai pacientas prašo jam nutraukti gydymą ir jam to prašant yra neleidžiami antibiotikai, neskiriami kiti vaistai, tokios situacijos eutanazija vadinti negalima, nes asmuo atsisako gydymo ir, nors ir gaudamas maitinimą ir kitas natūraliai būčiai privalomas reikmes, miršta nuo progresuojančios ligos, bet nėra numarinamas bado, kaip būtų pasyviosios eutanazijos atveju.

Išskiriamos yra ne tik aktyvi ir pasyvi eutanazijos rūšys, tačiau taip pat kalbama ir apie savanorišką bei nesavanorišką eutanaziją. „Savanoriška eutanazija – tyčia veikimu (savanoriška aktyvi eutanazija) ar neveikimu (savanoriška pasyvi eutanazija) kitam sąmoningam, savo veiksmus suprantančiam žmogui atimama gyvybė, įgyvendinant šio žmogaus valią numirti dėl blogai vertinamos savo gyvenimo kokybės, susijusios su sveikata.“¹⁷ Savanoriškos eutanazijos atveju pacientas pats pasirenka eutanaziją ir pats paprašo gydytojo pvz. suleisti mirtiną injekciją. Taigi, šiuo atveju pacientas pats betarpiškai sprendžia, jo veiksmų autonomija yra tiesioginė. Nesavanoriškos (dar kitaip vadinamos „nenorimos“) eutanazijos atveju nėra savanoriškumo

¹⁵ Narbekovas A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problematika Lietuvoje// Jurisprudencija. 2008, 12(114). P.31.

¹⁶ Ten pat. P.32.

¹⁷ Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008. P.19.

elemento – už pacientą nusprendžia kiti asmenys, pacientas neišreiškia nei sutikimo nei nesutikimo dėl jam atliekamos eutanazijos „nesavanoriška eutanazija – tyčia veikimu (nesavanoriška aktyvi eutanazija) ar neveikimu (nesavanoriška pasyvi eutanazija) kitam žmogui atimama gyvybė, kuri kitų asmenų (šeimos narių, medikų, teismo ir pan.) vertinimu yra nekokybiška dėl blogos sveikatos būklės:

1. be žmogaus, kuriam atimama gyvybė sutikimo, ir kai to žmogaus išankstinė valia nėra žinoma;
2. prieš žmogaus, kuriam atimama gyvybė, valią (priverstinė eutanazija) (pavyzdžiui, iš anksto žmogui pareiškus, kad jis pageidauja, kad už jį gyvybę būtų kovojama iki galo, to prašymo nepaisoma...)“ Kaip pavyzdį galima pateikti vegetacinės būklės pacientus, kurie negali išreikšti savo valios, nėra sąmoningi ir, dėl kurių likimo gali spręsti tik kiti asmenys.¹⁸

Grįžtant prie eutanazijos rūšių, kartais išskiriama dar viena – kai pacientas miršta nuo jam paskirto gydymo, kuris, nors ir skirtas gydyti, tačiau gali sutrumpinti paciento gyvenimą. Kartais tai vadinama asistuoja savižudybe. Autorės nuomone tokia situacija tiek eutanazija, tiek padėjimu nusižudyti vadinama nepagrįstai, nes neatitinka šių reiškinių esmės.

1.2 Mirtis, kaip gydymo šalutinė pasekmė (dvigubų pasekmių principas)

Autorės nuomone gydymo skyrimas negali būti laikomas eutanazija ar padėjimu nusižudyti, kai paskirti vaistai ne tik gydo ligą, tačiau ir pagreitina paciento mirtį. „Iš tiesų eutanazijos esmės reikia ieškoti gydytojo tiksluose (intencijose): jei gydytojo tikslas yra atimti gyvybę, tai yra eutanazija (bet kuri jos rūšis), tačiau jei gydytojo tikslas yra nuskausminti, palengvinti paciento kančias, nepaisant pašalinio vaistų poveikio, kalbame apie gydymo veiksmą.“¹⁹ Nors asmuo miršta tiek nuo eutanazijos akto, tiek nuo gydymo nuskausminamaisiais vaistais, tačiau etiniu ir teisiniu požiūriu šie reiškiniai vertintini skirtingai. Kiekvienas gydytojas žino, kad skyrus pacientui gydymą gali pasireikšti pašalinis medikamentų poveikis, ypač skiriant labai stiprias nuskausminamąsias (kartais narkotines) medžiagas yra trumpinamas žmogaus gyvenimas, tačiau gydytojas nenori paciento mirties, o nori tiesiog numalšinti kenčiančiojo skausmus ir tai supranta kaip pagrindinį siektiną tikslą.

¹⁸ Tulloch G. Euthanasia, choice and death P.33.

¹⁹ Narbekovas A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problematika Lietuvoje// Jurisprudencija. 2008, 12(114). P.29.

Neretai siekiant gero tikslo ir atliekant veiksmą, kurio objektas yra geras, neišvengiamai kyla ir blogos pasekmės. Šiais atvejais veiksmo moralumas vertinamas pasitelkiant dvigubos pasekmės principą. Šio principo esmė yra tokia: padarinys yra netiesiogiai savanoriškas, jei jis nėra norėtas, o tik leistas kaip neišvengiamas tiesiogiai norėto objekto rezultatas. Pirmą kartą dvigubų padarinių principą suformulavo Tomas Akvinielis XII amžiuje veikale „Teologija Suma“ filosofas išskyrė keturias sąlygas, kurioms esant veiksmai gali būti laikomi padaryti remiantis dvigubos pasekmės principu:

1. „Pats veiksmas turi būti geras savyje.
2. Veikiančio asmens intencija turi būti gera.
3. Bloga pasekmė negali būti priemonė gerai pasekmei pasiekti.
4. Turi būti labai svarbi priežastis atlikti veiksmą.“²⁰

Pasak T. Akviniečio „pagal dvigubos pasekmės principą galima atlikti veiksmą, iš kurio seka dvi pasekmės: viena gera, kuri yra norima ir kitomis priemonėmis nepasiekiamą, o kita bloga pasekmė, kuri yra nenorima, bet neišvengiama, nors ir numatoma, jeigu vienu metu yra įvykdomos anksčiau minėtos keturios sąlygos.“

Praktikoje, remiantis šiuo principu, atskiriamas eutanazijos aktas ar asistuota savižudybė nuo paprasčiausių gydymo veiksmų. Bet kuris gydytojas žinos esminį skirtumą, kada jis kažką darys, norėdamas palengvinti kančias ir kada jo veiksmo tikslas bus sukelti ligoniui mirtį. „Tuo atveju, kada vaistai dėl pašalinio poveikio taip pat artins ligonio mirtį, bet gydytojo intencija bus nuskausminti, o ne nužudyti, toks veiksmas bus moralus ir pateisinamas.“²¹ Tiesioginis paciento nužudymas, kada mirtis yra trokštama kaip tikslas arba kaip priemonė, yra laikomas eutanazija ar padėjimu nusižudyti. Moraline prasme nėra jokio skirtumo, ar atliekami veiksmai, ar atvirksčiai – nieko nedaroma, jei siekiama to paties tikslo – nutraukti žmogaus gyvybę. Taigi esminis eutanazijos apibūdinimas yra nužudymas, tačiau ne visi veiksmai, kurie yra susiję su rizika žmogaus gyvybei yra moraliai blogi. Suprantama, kad neįmanoma visą laiką išvengti rizikos gyvybei. Vartojant bet kokius vaistus, visada susiduriama su vienokiais ar kitokiais pašaliniais poveikiais. Tokiais atvejais kyla klausimas, ar yra moralu atlikti gerą veiksmą, jeigu yra numatomos nors ir nenorimos, bet ir blogos pasekmės. Arba kitaip sakant, ar privalome atsisakyti to gero veiksmo tam, kad išvengtume numatomų blogų pasekmių. A. Narbekovas taip pat palaiko dvigubų pasekmių principo taikymą šioje srityje teigdamas, kad „aktyvios eutanazijos atveju, sušvirksčiant mirtiną morfijaus dozę,

²⁰ Akvinielis T. Teologija Suma 2-2 LXIV klausimas apie žmogžudystę, LXV klausimas apie kitus asmens teisių pažeidimus, LXVI klausimas apie vagystę ir apiplėšimą// Logos 2000, Nr.21 P.193.

²¹ Narbekovas A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problematika Lietuvoje// Jurisprudencija. 2008, 12(114). P.29.

ligonio mirtis norima ir yra priemonė nutraukti ligonio kančioms. Vartojant tą patį morfijų nuskausminimo tikslais, kad ligoniui būtų palengvintos kančios, tikslas yra, kad neskaudėtų, nors morfijus gali trumpinti žmogaus gyvenimą ir net pagreitinti mirtį, tačiau šis pašalinis poveikis nėra norimas, bet tik neišvengiamas.²²

Nors daugelis baudžiamosios teisės specialistų pripažįsta dvigubos pasekmės taikymą šioje srityje, tačiau M. Liesis teigia, kad dvigubų padarinių principas maskuoja eutanaziją. Pasak jo, pagal minėtą principą „kyla ne du padariniai, o vienas – žmogaus mirtis (todėl ir pati „dvigubų padarinių“ principo sąvoka nėra tinkama minėtam fenomenui įvardinti). Dvigubų padarinių principas yra ne kas kita kaip priemonė, skirta įvardinti teisėtą gyvybės atėmimo būdą, kitaip tariant, tai užmaskuota atsakomybę šalinanti aplinkybė.“²³

Autorės nuomone tokia pozicija yra ydinga todėl, kad teisiniu požiūriu žmogaus intencijos yra labai svarbios ir iš esmės keičia veikos vertinimą (asmeniui padarius bet kokią nusikalstamą veiką). Dažnai nutinka taip, kad remiantis kaltininko intencijomis ir tyčios kryptingumu veika yra kvalifikuojama pagal skirtingus straipsnius – kur viename numatyta atsakomybė už netyčinės veikos padarymą, o kitame žymiai griežtesnė atsakomybė už veikos padarymą tyčia. „Juk akivaizdu, kad skirtingai vertinsime vairuotojo elgesį, kai jis sąmoningai ir turėdamas tikslą nužudyti mirtinai sužalos žmogų, ir kai vairuotojas per nelaimingą atsitikimą mirtinai sužalos žmogų (nors sėsdamas į automobilį visada ir numato esant tokią riziką).“²⁴ Taigi, gydymo sukeliama pašalinio poveikio, kuris palaipsniui sąlygoja paciento mirtį, negalima laikyti nei eutanazija, nei asistuota savižudybe. Priešingu atveju, eutanazija ar padėjimu nusižudyti tektų įvardyti beveik visus gydymus, nes daugelis medikamentų daugiau ar mažiau trumpina pacientų gyvenimus.

Darytina išvada, kad aktyviają eutanazija laikytini veiksmai, kai asmuo ligoniui prašant aktyviais veiksmais atima prašančiajam gyvybę (pvz. suleidžia mirtiną dozę migdomųjų). Pasyviają eutanazija laikytini veiksmai, kai asmeniui yra neatliekamos būtinos gyvybei palaikyti procedūros ir pacientas miršta būtent dėl šių procedūrų neatlikimo (maitinimo, skysčių neteikimo), bet ne nuo ligos, o tokie atvejai, kai paciento mirtį pagreitina paskirtas gydymas (tiksliau – gydymo šalutinis poveikis) iš viso nelaikytini eutanazija ar asistuota savižudybe, nes neatitinka šio reiškinio prigimties.

²² Narbekovas A. Pasyvios eutanazijos ir užsispyrėliško gydymo netaikymo skirtumas. Soter. 2002 Nr. 7(35) P.15.

²³ Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008. P.37.

²⁴ Narbekovas A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problematika Lietuvoje// Jurisprudencija. 2008, 12(114). P.29.

1.3 Padėjimas nusižudyti (asistuota savižudybė)

Šalia eutanazijos dažnai girdime ir kitą sąvoką – padėjimas nusižudyti. Kartais plačiaja prasme taip vadinama pati eutanazija. Kartais padėjimas nusižudyti sutapatinamas tik su pasyviaja eutanazijos rūšimi. Pavyzdžiui, A. Baranskaitė ir J. Prapiestis pasyviają eutanaziją įvardija padėjimu nusižudyti, duodant patarimus, parūpinant kitas priemones, ar sudarant ligoniui sąlygas (pvz. pasiekiamoje vietoje paliekant mirtinus vaistus) pačiam nutraukti savo gyvybę. Autoriai nurodo, kad „galiojantis BK tiek aktyviają eutanaziją, t.y. atvejus, kai asmuo ligonio prašomas atima jam gyvybę, t.y. savo aktyviais veiksmais tiesiogiai „prisiliečia“ prie beviltiškai sergančio žmogaus gyvybės, tiek pasyviają eutanaziją, t.y. kai asmuo padeda nusižudyti duodamas patarimus, parūpindamas priemones ar sudarydamas būtinas sąlygas pačiam ligoniui nutraukti savo gyvybę, laiko nusikalstamomis veikomis ir numato už jas baudžiamąją atsakomybę.“ Pasyviaja eutanazija įvardijus padėjimu nusižudyti duodant patarimus, parūpinant priemones ar sudarant būtinas sąlygas pačiam ligoniui nutraukti savo gyvybę daroma esminė klaida įvedant daugybę painiavos sąvokose. Minėtieji veiksmai laikytini asistuota savižudybe (angl. assisted suicide), dar kitaip įvardijami tiesiog padėjimu nusižudyti. Padėti nusižudyti gali tiek gydytojas, tiek paciento draugai, artimieji ir kiti asmenys. Padėjimu nusižudyti su gydytojo pagalba (angl. physician – assisted suicide) vadinama tokia situacija, kai savižudybėje pacientui asistuoja medikas.²⁵ Padėjimo nusižudyti esminis skirtumas nuo eutanazijos yra tas, kad padedant asmeniui nusižudyti, nėra atliekami veiksmai, kurių tiesioginė priežastis būtų paciento mirtis, o eutanazijos atveju atliekamų padedančiojo asmens veiksmų priežastis – asmens mirtis. Eutanazijos atveju padedantysis asmuo tiesiogiai atima prašančiajam gyvybę, o padėjimo nusižudyti – tik talkina intelektualiai arba, parūpindamas savižudybei būtinas priemones, sudarydamas tam palankias sąlygas. Padėjimas nusižudyti įkūnija asmens apsisprendimo laisvę jo paties gyvybės atžvilgiu.²⁶ Asmeniui yra parūpinamos priemonės, kuriomis pasinaudojęs, jis gali nutraukti savo gyvybę ir pacientas pats įvykdo savižudybę. Taigi, pats asistuotos savižudybės aktas atliekamas nesikišant tretiesiems asmenims, visus veiksmus atliekant pačiam pacientui.²⁷

Pažymėtina, kad vien iš lingvistinio „padėjimo nusižudyti“ sąvokos aiškinimo matyti, kad sąvokoje yra minima padėjimas ir savižudybė. Žodis savižudybė yra sudurtinis, sudarytas iš žodžių „save“ ir „žudyti“. Remiantis pažodiniu aiškinimu Savižudybe laikytinas aktas, kurio metu asmuo

²⁵ McDougall J.F., Gorman M. – Euthanasia – Second Edition, ABC-CLIO, Santa Barbara, California, 2007 P.1-4.

²⁶ Dworkin G., Frey R.G., Bok S. Euthanasia and physician-assisted suicide. Cambridge University Press, Cambridge, 1998. P.15.

²⁷ Peterson C. Assisted Suicide and Euthanasia – a Natural Law Ethics Approach. Ashgate Publishing Company, Burlington, 2008, P.9.

savo paties valia pasitraukia iš gyvenimo. Kaip pastebi N. Retterstol, tai matyt pats asmeniškiausias ir privačiausias veiksmas, kurį gali atlikti asmuo – savidestrukcija, kuri yra būdinga tik žmogui, veiksmai, kurių pasekmė yra pageidaujama savo paties mirtis.²⁸ Tačiau netgi dėl savižudybės fenomeno apibrėžimo kyla diskusijų ir yra išreiškiama skirtingų pozicijų apie tai, kad laikytina savižudybė. E. Diurkheimas išskiria esminį savižudybės momentą – tyčią nusižudyti. Pasak jo, savižudybe laikytina tiek tokia situacija, kai asmuo pats pasitraukia iš gyvenimo, tiek ir tokia, kai asmuo paaukoja savo gyvybę dėl kilnaus tikslo.²⁹ Taigi, darytina išvada, kad savižudybe sociologas laiko ne tik gyvybės atėmimą sau pačiam, tačiau ir tokias situacijas, kai gyvybę atima kiti asmenys, tačiau pačiam savižudžiui to pageidaujant. Taip pat tokią poziciją galima grįsti remiantis veikos valdymo doktrina, kurios esmė yra tokia: „savižudis nusižudo ne tik tada, kai pats savo rankomis atima sau gyvybę, bet ir kai kitas asmuo jam atima gyvybę, savižudžiui to siekiant, numatant mirtį kaip neišvengiamą (tiesioginę tyčią) ar numatant didelę mirties tikimybę (netiesioginę tyčią).“³⁰ Žinoma, filosofiniame lygmenyje galima daryti tokį skirstymą, tačiau remiantis objektyviais požymiais ir lingvistine žodžio reikšme darbe bus laikomasi pozicijos, kad savižudybe laikytina tik tokia situacija, kai asmuo pats tiesiogiai atima sau gyvybę, šio proceso neįtakojant kitiems asmenims.

Kalbant apie padėjimą nusižudyti pažymėtina, kad žodis „padėjimas“ suponuoja tam tikrą pagalbą asmeniui atliekant savižudybės aktą. Kadangi asmuo nusižudo tik betarpiškai ir tik pats, reikia išsiaiškinti kokia galima pagalba nusižudant. Savižudybei esant betarpiškam tik vieno asmens veiksmui, padėjimu nusižudyti galima laikyti tokią pagalbą, kuri nėra susijusi su tiesioginiu gyvybės atėmimu. O padėti galima tiek intelektualiai, tiek parūpinant savižudybei būtinas priemones, duodant patarimus kaip savižudžiui nutraukti sau gyvybę .

Jei padedantysis asmuo pats tiesiogiai atimtų prašančiajam gyvybę tai jau būtų laikoma nebe padėjimu nusižudyti, o nužudymu, kai to prašo nukentėjęsysis, nes tai, kuris asmuo (prašantysis ar prašomasis) tiesiogiai atima gyvybę ir yra pagrindinis kriterijus, kuriuo remiantis atskiriamos šios dvi kategorijos. Valstybėse, kuriose yra įteisintas padėjimas nusižudyti, dažniausiai yra legalus tik padėjimas nusižudyti su gydytojo pagalba. Tokia situacija yra susidariusi todėl, kad tik medikai turi galimybę užtikrinti greitą ir neskausmingą mirtį ir tik jie gali paskirti tokius vaistus ir jų dozes, kurios užtikrintų greitą ir nekankinantį pasitraukimą iš gyvenimo. Kita vertus, savižudybėje asistuojant medikams yra geriau užtikrinamas piktnaudžiavimo galimybių nebuvimas, nes norint

²⁸ Retterstol N. Suicide. A European perspective Cambridge University Press; 1 edition (July 30, 1993), P. 1–3.

²⁹ Diurkheim E. Savižudybė. Sociologinis etiudas, Vilnius, Pradai, 2002, P. 6.

³⁰ Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008. P.20.

atlikti tokią procedūrą reikia dažniausiai net ne vieno mediko sutikimo, užtikrintumo, kad paciento psichinė būseną yra stabili, kad asmuo geba racionaliai nuspręsti dėl savo likimo. Medikai asistuojame savižudybėje dalyvauja dažniausiai, bet ne visada. Pavyzdžiui, Šveicarijoje šią procedūrą atlieka ne medikai, o tam tikslui įkurta organizacija. Apie padėjimo nusižudyti įteisinimo taikymo įvairovę pasaulyje (taip pat ir eutanazijos), reglamentavimo bei taikymo ypatumus ir spragas galima sužinoti tik plačiau panagrinėjus tiek padėjimo nusižudyti tiek eutanazijos reglamentavimą bei praktiką konkrečiose šalyse.

2 PADĖJIMO NUSIŽUDYTI ĮTEISINIMO PRAKTIKA PASAULYJE

2.1 Valstybės, kuriose įteisintas padėjimas nusižudyti

2.1.1 JAV

JAV yra federacinė valstybė, todėl kiekvienos valstijos teritorijoje gali būti taikoma tiek tos valstijos teisė, tiek federacijos teisė. Valstijoms yra suteikta įstatymų leidybos teisė, tad net ir greta esančių valstijų teisinis konkrečių klausimų reglamentavimas gali labai skirtis. Štai todėl šiuo metu JAV padėjimas nusižudyti įteisintas tik dviejose valstijose – Oregone ir Vašingtone. Klausimai, liečiantys padėjimą nusižudyti bei eutanaziją JAV buvo svarstomi jau nuo XX amžiaus pradžios. Ohajo, Konektikuto, Oregono, Kalifornijos bei kitose valstijose ilgą laiką buvo nesėkmingai bandoma įteisinti eutanaziją arba padėjimą nusižudyti.

1976 metais Naujojo Džersio valstijos teismas patenkino tėvų prašymą atjungti jų dukrai dirbtinio kvėpavimo aparatą po to, kai mergina vakarėlyje išgėrusi raminamųjų, nuskausminamųjų vaistų ir alkoholio pateko į komos būseną. Po kelių mėnesių komos merginos tėvai paprašė gydytojų, kad jie nutrauktų aktyvią slaugą ir leistų pacientei numirti. Ligoninei nesutikus atlikti tokių veiksmų buvo kreiptasi į teismą. Teismas leido pacientei atjungti dirbtinį kvėpavimą, tačiau ji tokios būsenos išgyveno dar dešimt metų, nes visos kitos procedūros, tokios kaip dirbtinis maitinimas, jai buvo atliekamos ir nebuvo nutrauktos, nes pacientės tėvai teisme kovojo tik dėl dirbtinio kvėpavimo nutraukimo.³¹

1997 metais JAV Aukščiausiasis teismas išaiškino, kad JAV Konstitucijoje nėra įtvirtintas leidimas padėti nusižudyti, o valstijos gali pačios apsispręsti – uždrausti, ar įteisinti padėjimą nusižudyti. Oregonas tapo pirmąja valstija, įteisinusia padėjimą nusižudyti. 1997 metais pradėjo

³¹ LeBaron G. Jr. The Ethics of Euthanasia http://www.quantomics.com/The_Ethics_of_Euthanasia_By_Garn_LeBaron.html. Prisijungimo laikas: 2009-05-20.

veikti Orios mirties įstatymas („Death with Dignity Act“), tad ši valstija, būdama asistuotos savižudybės įteisinimo JAV pradininke, turėjo kurti šios srities savarankišką teisinį reglamentavimą nuo pamatų.³²

Oregono Orios mirties įstatymas numatė sąlygas, kurių laikantis asmuo galėjo gauti pagalbą nusižudant:

1. Asmuo turi būti pilnametis (18 m.).
2. Asmuo turi būti Oregono valstijos gyventojas.
3. Jis privalo pats suprasti ir priimti sprendimus dėl savo sveikatos būklės.
4. Asmeniui turi būti nustatyta nepagydoma liga ir, remiantis gydytojų prognozėmis, jam turi būti likę gyventi ne daugiau kaip 6 mėnesiai.
5. Asmuo turi du kartus (ne mažesniu kaip 15 dienų intervalu) turi žodžiu prašyti padėti jam nusižudyti, o po to pateikti raštišką prašymą.
6. Gydytojas, kuris padės pacientui nusižudyti, turi turėti gydytojo licenciją Oregono valstijoje.
7. Gydytojas privalo pateikti kitam gydytojui (konsultantui) paciento ligos istoriją ir gauti konsultuojančio gydytojo išvadą.
8. Gydytojas su konsultantu privalo ištirti paciento galimybę priimti savarankiškus sprendimus dėl savižudybės.
9. Gydytojas turi išsiaiškinti ar pacientas nori pranešti artimiesiems apie numatomą savižudybę.³³

Po to, kai pacientui išrašomi mirtini vaistai ir jis nusižudo, išrašęs mirtinus medikamentus gydytojas pateigia Oregono valstijos medicinos skyriui išsamią ataskaitą³⁴ apie atliktas procedūras.³⁵

Pagal Orios mirties įstatymą dideli skausmai ir kančios nėra pagrindinis kriterijus, kuriuo remiantis gali būti padedama nusižudyti. Įstatyme išskiriami tokie būtini reikalavimai, kaip konstatuota nepagydoma liga ir faktas, kad, remiantis gydytojų prognozėmis, asmeniui gyventi liko ne daugiau nei pusė metų. Toks reglamentavimas sudaro prielaidą svarstymams, ar iš tikrųjų pagal Orios mirties įstatymą padedama asmeniui įvykdyti savižudybę tik tais atvejais, kai tai yra būtina, ir

³² Hendin H. Foley K. Physician-Assisted Suicide in Oregon: a Medical Perspective http://www.spiorg.org/publications/HendinFoley_MichiganLawReview.pdf prisijungimo laikas: 2009-05-21.

³³ Death With Dignity Act <http://www.oregon.gov/DHS/ph/pas/ors.shtml> prisijungimo laikas: 2009-05-11.

³⁴ Remiantis informacija, pateikta ataskaitose, 2008 metais pagal Orios mirties įstatymą buvo išrašyti 88 mirtinų vaistų receptai, 2007 metais – 85. Iš jų 54 pacientai suvartojo išrašytus vaistus, 22 mirė nuo savo ligos, o 12 liko gyventi. Dažniausiai prašantys pagalbos nusižudant asmenys buvo 55 – 84 metų amžiaus, baltaodžiai, gerai išsilavinę, o dažniausia liga dėl kurios buvo teikiami prašymai buvo vėžys.

³⁵ 2008 Summary of Oregon's Death with Dignity Act <http://www.oregon.gov/DHS/ph/pas/docs/year11.pdf> prisijungimo laikas: 2009-05-11.

ar tuo negali būti piktnaudžiaujama. Minėtasis įstatymas susilaukė nemažai kritikos, toliau trumpai apžvelgsime pagrindinius jos aspektus.

Įstatymo kritikai baiminasi, kad labai daug kas paliekama paties gydytojo nuožiūrai.³⁶ Gali nutikti ir taip, kad dėl nepakankamų gydytojo pastangų siūlant paliatyvią slaugą, pacientas pasirenka labiau užtikrintą būdą – savižudybę, o ne bando pratęsti savo egzistavimą. Deja, nuo Orios mirties įstatymo įsigaliojimo paliatyvios slaugos kokybė Oregono valstijoje suprastėjo ir atsirado žymiai didesnis skaičius atvejų, kai pacientų skausmai buvo gydomi netinkamai.³⁷ Minėto įstatymo kritikai tokius trūkumus vertina kaip labai rimtus ir teigia, kad įstatyme numatyta nepakankamai „saugiklių“ kurie apribotų nepagrįstus pagalbos savižudybėje atvejus, ir, kad į Orios mirties įstatymo taikymą būtų žiūrima ne taip formaliai.

Oregono valstijos Orios mirties įstatymo spraga galima laikyti faktą, kad gydytojas pacientui padėti nusižudyti gali neatsižvelgdamas psichologines ir socialines problemas kurias turi pacientas ir, kurias pašalinus pacientui gali išnykti noras nutraukti savo egzistenciją.

Apie įstatymo netobulumą byloja ir tokie reglamentavimo ypatumai, kaip, kad galimybė kreiptis į kitą gydytoją, iš pirmojo negavus leidimo asistuosios savižudybės procedūrai. Įstatyme nenurodyta, kad pacientas privalo kreiptis į tą patį gydytoją, tad galimas piktnaudžiavimas. Asmuo kreipiasi į kitus gydytojus, kurie jo negydė, jo nestebėjo ir nežino visų aplinkybių, kurios gali nulemti visiškai neadekvatų gydytojo sprendimą. Tokiais atvejais, kai pacientai elgiasi akivaizdžiai skubotai, beatodairiškai siekdami savižudybės kaip pagrindą pateikdami savo sunkius psichologinius išgyvenimus, tai turėtų gydytojui sukelti abejonių dėl paciento racionalumo, tačiau, į tai žiūrima gana atsainiai ir pacientas, padedamas gydytojo, nusižudo, kai, tuo tarpu, gavęs reikiamą pagalbą ir informaciją greičiausiai būtų pasirinkęs gyvenimą, o ne mirtį. Įstatymo kritikų nuomone asmens, prašančio pagalbos nusižudant, veiksnumą turėtų įvertinti psichiatras ir nuspręsti ar asmuo neserga depresija, nėra neveiksnus ir nėra kitų psichinių problemų, dėl kurių būtų būtina atsisakyti asmeniui padėti nusižudyti. Tačiau Orios mirties įstatyme nėra numatytas privaloma psichiatro išvada dėl asmens būklės. Taigi, nors formaliai žvelgiant Orios mirties įstatymas ir numato tam tikras priemones užkertančias kelią piktnaudžiavimui padėjimu nusižudyti, tačiau reglamentavimo spragų yra ir jas užpildyti būtina.

³⁶ Gydytojas prieš išrašydamas mirtinus vaistus pasiūlo pacientui apgalvoti alternatyvas savo pasirinkimui, siūlydamas paliatyvią slaugą – ligos simptomų ir svarbiausia skausmo malšinimą vaistais. Įstatymiškai nėra nuostatų, kaip konkrečiai gydytojas turi siūlyti minėtas alternatyvas – viskas paliekama mediko nuožiūrai. Gydytojas laisvas pasirinkti, tik formaliai užsiminti pacientui apie alternatyvas jo pasirinktam padėjimui nusižudyti, ar siūlyti įmanomas galimybes detaliam apie jas pasakojant, stengiantis įtikinti.

³⁷ Hendin H. Foley K. Physician-Assisted Suicide in Oregon: a Medical Perspective
http://www.spiorg.org/publications/HendinFoley_MichiganLawReview.pdf prisijungimo laikas: 2009-05-22.

Antroji JAV valstija, kurioje įteisintas padėjimas nusižudyti yra Vašingtonas. Nors 1991 metais Vašingtono piliečiai balsavimu atmetė padėjimo nusižudyti įteisinimą, 2009 metais referendume pritarė padėjimo nusižudyti legalizavimui. Pagal naująjį teisinį reglamentavimą asmuo, kuris gali prašyti pagalbos nusižudant turi būti Vašingtono valstijos gyventojas, ne jaunesnis kaip 18 metų. Prašymus asmuo privalo išreikšti du kartus po penkiolikos dienų tarpo, savo prašymą išreikšti raštiškai stebint dviems liudininkams. Taip pat kaip ir Oregone, Vašingtono Orios mirties įstatyme būtina sąlyga numatyta paciento diagnozė, kurioje nurodyta, kad asmeniui liko gyventi mažiau nei 6 mėnesiai.³⁸

2009 metų gegužės 20 dieną Vašingtone pirmą kartą buvo pasinaudota teise į pagalbą nusižudant. Vašingtono valstijos gyventoja 66 metų Linda Fleming serganti ketvirta kasos vėžio stadija pasinaudojo naujojo įstatymo legalizuotu padėjimu nusižudyti ir išgėrė gydytojo išrašytą mirtiną vaistų dozę.³⁹ Moteriai mėnesį prieš savižudybę buvo diagnozuotas vėžys, ji kentė didelius skausmus. Prieš pasirinkdama padėjimą nusižudyti ji apsvarstė ir alternatyvias gydymo galimybes, prieš tai išbandė skausmo malšinimą vaistais, tačiau, supratusi, kad vis didesnės vaistų dozės temdo jos sąmonę, tvirtai nusprendė rinktis savižudybę, kad galėtų nutraukti savo kančias.⁴⁰

2.1.2 Šveicarija

Šveicarijos teisė oficialiai nepripažįsta eutanazijos ir žmogaus nužudymas nepriklausomai nuo atimančio kitam gyvybę motyvų yra baudžiamas. Nors 1996 metais Šveicarijos parlamentinėje taryboje buvo siūloma dekriminalizuoti eutanaziją, tačiau sudaryta parlamentinė komisija rekomendavo atmesti įstatymo projektą ir taip ir buvo padaryta. Nepaisant to Šveicarija vadinama „mirties turizmo“⁴¹ šalimi, nes Šveicarijos įstatymai nedraudžia padėti nusižudyti, jeigu padedama kilniais tikslais, neturint savanaudiškų interesų. Šiais tikslais vadovaujasi dvi šveicarų bendrovės – „Dignitas“ ir „Exit“. Pastaroji skirta tik šveicarams, o saugios ir patikimos mirties suteikimo paslauga teikiama klientų namuose ar pensione. Jai priklauso apie 60 tūkstančių narių, kurie moka kasmetį mokesť. Už padėjimą nusižudyti, sumokama apie 200 frankų suma. „Dignitas“ (lotyniškai

³⁸ Woodward C. Wash. voters approve assisted suicide initiative http://seattletimes.nwsources.com/html/localnews/2008352565_apwaassistedsuicide2ndldwritethru.html prisijungimo laikas: 2009-05-11.

³⁹ Yardley W. First Death for Washington Assisted-Suicide Law <http://www.nytimes.com/2009/05/23/us/23suicide.html> prisijungimo laikas: 2009-05-11.

⁴⁰ Cancer patient first to use Washington's assisted suicide law <http://www.cnn.com/2009/US/05/22/assisted.suicide/> prisijungimo laikas: 2009-05-11.

⁴¹ More nonterminally ill seek Swiss suicide aid http://docs.google.com/View?docid=dcxhgvc3_953c5pp5zc5 prisijungimo laikas: 2009-05-15.

„orumas“) veikla – platesnė: jie teikia pagalbą nusižudant ne tik šveicarams, bet ir svetimšaliams, atvykstantiems iš visos Europos. Organizacija „Dignitas“ buvo įkurta 1998 metais gegužės 17 dieną. 1999 metų rugsėjo mėnesį ši organizacija padėjo nusižudyti moteriai, kuri nebuvo Šveicarijos gyventoja. Organizacija laikėsi pozicijos, kad teisė mirti yra viena iš žmogaus teisių ir jie negali diskriminuoti asmenų dėl jų gyvenamosios vietos.

Šveicarijoje nėra įstatymo, nurodančio, kad padėjimas nusižudyti yra legalus. Taip pat nėra įstatymo, kuriame būtų numatyta tokios procedūros atlikimo tvarka ir aplinkybės. Šveicarijos BK numato, kad asmuo, kuris iš savanaudiškų paskatų padeda kitam nusižudyti yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau, kai savanaudiškų paskatų nėra, baudžiamoji atsakomybė negalima. Iškilus klausimui kas konkrečiai laikytina savanaudiškomis paskatomis, yra remiamasi Šveicarijos parlamento pateiktais dviem pavyzdžius iliustruojančiais savanaudiškų paskatų buvimą. Pirmajame pavyzdyje nurodytas atvejis, kai asmuo, padedantis nusižudyti, padaro tai tik dėl to, kad paveldėtų turtą pirma laiko, arba, jei asmuo nori atsikratyti giminaičio, kurį privalo finansiškai remti. Pinigų gavimas iš tam tikros veiklos kaip atlyginimas nėra laikomas savanaudišku. Kad veiksmai būtų pripažinti savanaudiškais turi būti išvelgiami veikslių motyvai, kurie prieštarautų gerai valiai. Taigi, organizacijos, kurios užsiima padėjimu nusižudyti gali imti tiek narystės, tiek mokesčius už pačią padėjimo nusižudyti procedūrą, ir tai pagal Šveicarijos teisę nėra laikoma padėjimu nusižudyti iš savanaudiškų paskatų.

Ši valstybė išsiskiria iš daugelio tuo, kad čia savižudybėje asistuoja ne medikai, o asistavimo veikla užsiimančios organizacijos nariai. Taip pat, pabrėžtina, kad reikalavimai bei pačios procedūros atlikimo tvarka stipriai skiriasi nuo, pavyzdžiui, Oregono ar Vašingtono valstijose numatytu gana detaliu ir griežtu šios srities reglamentavimu. Šveicarijoje norintys pagalbos nusižudant asmenys kreipiasi į organizaciją, kuri numato savitus reikalavimus padėjimo nusižudyti procedūrai.

Asmenys, besikreipiantys į Dignitas turi įvykdyti tam tikras sąlygas, susijusias su naryste organizacijoje, kad galėtų gauti pagalbą nusižudant.⁴² Pažymėtina, kad padedama nusižudyti ne tik nepagydomai sergantiems, bet ir sunkiems psichiniams ligoniams, su sąlyga, kad jie gali apsispręsti, ir turi išsamią psichiatro ataskaitą apie ligą, atitinkančią Šveicarijos Federacinio teismo

⁴² Asmuo, norintis gauti pagalbą nusižudant Dignitas organizacijoje pirmiausia turi tapti Dignitas nariu ir sumokėti vienkartinį 200 Frankų registracijos mokestį. Metinės narystės kaina yra 80 Frankų. Norintis nusižudyti asmuo turi nusiųsti laišką Dignitas organizacijai, jame aprašydamas savo ligą, pridėti ne senesnius kaip dviejų mėnesių medicininius dokumentus ir gyvenimo aprašymą, tam, kad organizacija galėtų giliau išanalizuoti asmens padėtį. Jei gydytojas sutinka paskirti mirtinus vaistus reikia užsiregistruoti ir pristatyti būtinus dokumentus. Tada gydytojas susitinka su pacientu ir aptaria galimas medicininės alternatyvas. Po susitikimo gydytojas priima galutinį sprendimą dėl recepto išrašymo. Organizacijos nariai įsitikina ar pacientas yra veiksnus ir ar sugebės išgerti mirtinus vaistus savo jėgomis, arba susižvirškinti mirtiną injekciją.

reikalavimus. Nuo prašymo išsiuntimo iki jo patvirtinimo dažniausiai praeina apie 2 – 3 mėnesiai, tad pacientai turi pakankamai laiko apsispręsti. Būna ir gana skubių atvejų, kai laikas sutrumpinamas dėl nepakeliamų paciento skausmų.⁴³ Apie 70 procentų pacientų parašiusių prašymus ir gavusių patvirtinimą padėjimui nusižudyti antrą kartą i organizaciją net nebesikreipia, tad tik nedidelė prašančiųjų dalis pasinaudoja galimybe nutraukti sau gyvybę. Organizacijos direktorius Ludwigas Minelli nurodo, kad „Dignitas“ yra suinteresuota labiau motyvuoti asmenį gyventi nei pasirinkti savižudybę, todėl bendrauja su pacientu ir stengiasi sudaryti sąlygas asmeniui priėti racionalų ir gerai apmąstytą sprendimą.⁴⁴ Organizacijos atstovai asmeniui pasiūlo informuoti artimuosius apie savo sprendimą, tačiau tai nėra būtina sąlyga procedūros atlikimui.

Kai pacientas miršta išgėręs mirtinus vaistus, asmuo, kuris jį prižiūrėjo per asistuosios savižudybės procedūrą, informuoja policiją apie įvykį. Atvykęs pareigūnas įsitikina, ar mirtis įvyko be pašalinių asmenų įsikišimo ir ar tai nebuvo nusikalstama veika. Įprastai ši procedūra pasibaigia protokolo surašymu, kuriame pareigūnas pažymi, kad buvo įvykdyta savižudybė.⁴⁵

Pažymėtina, kad nors ir absoliuti dauguma šveicarų pritaria⁴⁶ padėjimo nusižudyti legalumui, tačiau kyla klausimas, ar teisingas yra toks liberalus reglamentavimas, nes remiantis tyrimų duomenimis pagalba nusižudant pasinaudoja asmenys net nesergantys nepagydomomis ligomis.⁴⁷ Tarp 421 su organizacijos „Dignitas“ pagalba nusižudžiusių asmenų nuo 2001 iki 2004 metų tik apie 70 proc. asmenų sirgo nepagydoma liga.⁴⁸

Darytina išvada, kad Šveicarijoje padėjimo nusižudyti klausimas reglamentuojamas labai liberaliai, leidžiant ne tik Šveicarijos piliečiams, bet ir užsieniečiams gauti pagalbą nusižudant, taip pat, praktiškai įstatymiškai nereglamentuojant ir nekontroliuojant šios srities.

⁴³ Minelli L. A. DIGNITAS in Switzerland – its philosophy, the legal situation, actual problems, and possibilities for Britons who wish to end their lives <http://www.dignitas.ch/WeitereTexte/FriendsAtTheEnd.pdf> prisijungimo laikas: 2009-05-25.

⁴⁴ Minelli L. A. Some Information about DIGNITAS http://www.dignitas.ch/media_dignitas/Referat_Brighton20092006.pdf prisijungimo laikas: 2009-05-26.

⁴⁵ Minelli L. A. DIGNITAS in Switzerland – its philosophy, the legal situation, actual problems, and possibilities for Britons who wish to end their lives <http://www.dignitas.ch/WeitereTexte/FriendsAtTheEnd.pdf> prisijungimo laikas: 2009-05-25.

⁴⁶ Šveicarų rinkos ir visuomenės nuomonės tyrimų institutų „Isopublic“ bei „Demoscope“ rengtų apklausų duomenimis, netgi 80 proc. šveicarų pritaria, kad padėjimas nusižudyti būtų legalus. Apie 53 proc. apklaustųjų mano, kad ji turi būti suteikiama tik to pageidaujantiems nepagydomai sergantiems žmonėms. Dėl šios paslaugos suteikimo atvykstantiems užsieniečiams – šveicarų nuomonės išsiskiria: Apie 54 proc. gyventojų pasisako „prieš“, o pagrindinė to priežastis yra kaina mokesčių mokėtojams. Kiekvienas mirties atvejis Šveicarijos valstybei kainuoja apie 3 tūkst. frankų (6 tūkst. litų) už policijos, teisininko ir teismo medicinos paslaugas. Kadangi per metus įvykdoma apie du šimtus užsakomųjų savižudybių, todėl trys ketvirtadaliai apklaustųjų mano, kad šią, beveik 600 tūkst. frankų (1 mln. 2 tūkst. litų) siekiančią, sumą turi susimokėti patys paslaugos vartotojai.

⁴⁷ Katkienė I. Savižudybė Šveicarijoje – už prieinamą nuodų ir patalpų kainą <http://www.lrytas.lt/12034842861201162749-savižudybė-šveicarijoje-už-prieinamą-nuodų-ir-patalpų-kainą.htm> prisijungimo laikas: 2009-05-25.

⁴⁸ Mirties turizmas http://docs.google.com/View?docid=dcxhgvc3_953c5pp5zc5 prisijungimo laikas 2009-06-05.

2.2 Valstybės, kuriose įteisintas tiek padėjimas nusižudyti, tiek eutanazija

2.2.1 Olandija

Olandija yra pirmoji Europos šalis, kurioje buvo įteisinta eutanazija, tačiau toks sprendimas buvo pasiektas po daugiamečių diskusijų, remiantis susiformavusia Olandijos praktika ir patirtimi šioje srityje. Olandiškoji eutanazijos sąvoka šiek tiek skiriasi nuo šios sąvokos supratimo kitose šalyse. Čia nėra išskiriama aktyvioji ir pasyvioji eutanazijos rūšys, o pati sąvoka apibrėžiama labai lakoniškai – kaip tyčinis kito asmens gyvybės atėmimas jo paties prašymu. Olandijoje sąvoka „eutanazija“ reiškia aktyviają jos formą. Šioje šalyje laikomasi nuomonės, kad eutanazijos atveju gyvybė atimama tik aktyviais veiksmais, o bet koks gydymo netaikymas pacientui nėra laikomas eutanazija. Paciento gyvenimo trukmės sutrumpinimas skiriant jam vaistus ligai gydyti ar skausmams mažinti taip pat nėra laikomas eutanazija, jei skiriant šiuos vaistus nebuvo siekiama paciento mirties, o tiesiog buvo gydoma liga, arba mažinamos kančios, nors ir žinant, kad toks vaistų vartojimas gali turėti įtakos paciento gyvenimo trukmei (kitur tai vadinama netiesiogine eutanazija, arba aiškinama pagal dvigubų padarinių doktrinos teoriją).

Asmens gyvybės nutraukimas be jo paties prašymo Olandijoje laikomas nužudymu, o ne eutanazija, nors šiuo klausimu pasitaiko ir skirtingų nuomonių, tačiau visgi tai, kas kitose valstybėse vadinama nesavanoriška eutanazija, Olandijoje dažniausiai vertinama kaip nužudymas, o pati sąvoka „nesavanoriška eutanazija“ laikoma labai prieštaringa ir netinkama vartoti. Eutanazijos ir padėjimo nusižudyti sąvokos nėra aiškiai atskirtos. Praktikoje tiek eutanazijai tiek padėjimui nusižudyti yra keliami tokie patys reikalavimai ir šios dvi sąvokos nėra nagrinėjamos atskirai, dažnai netgi laikomos tapačiomis.⁴⁹

Olandijos BK 294 straipsnyje numatyta, kad asmuo, atėmęs kitam gyvybę pastarojo prašymu nuteisiamas iki 12 metų laisvės atėmimo, o tas, kas padėjo kitam asmeniui nusižudyti jam asistuojamas iki 3 metų laisvės atėmimo. Šie BK straipsniai, įsigalioję vėlyvajame 19 amžiuje padėjo atskirti eutanaziją nuo paprasto nužudymo, ir paskirti švelnesnes bausmes ją atlikusiems asmenims.⁵⁰

Nors eutanazija Olandijoje ilgą laiką buvo neteisėta, tačiau asmenims ji buvo atliekama, neatsižvelgiant į įstatymų draudimus. Per ilgą laikotarpį iki įstatymiško eutanazijos įteisinimo nuskambėjo nemažai garsių bylų, kurios atspindėjo Olandijos medikų bei teismų požiūrį į padėjimą nusižudyti, bei eutanaziją. 1971 metais, gydytoja Gertruida Postma suleido mirtiną morfino dozę

⁴⁹ Cohen-Almagor R. Euthanasia in the Netherlands, Cluwer Academic Publishers, 2004, P.57.

⁵⁰ Euthanasia in Holland <http://www.euthanasia.cc/dutch.html> prisijungimo laikas: 2009-06-15.

smegenų liga sergančia savi motinai, kuri buvo beveik kurčia, sunkiai kalbanti ir negebanti judėti, prieš tai dukters prašiusi padėti nutraukti kančias. Gydytoja buvo pripažinta kalta atlikusi eutanaziją ir nuteista pagal Olandijos BK 293 straipsnį, tačiau paskirtoji bausmė buvo tik savaitė laisvės atėmimo ir vieneri metai bandomojo laikotarpio. Motyvuodamas savo sprendimą teismas nurodė, kad šioje byloje yra įmanoma, kad vaistai buvo perdozuoti siekiant sumažinti pacientės dvasinius ir fizinius skausmus, kuriuos kėlė jos sunki liga, o ne siekiant jos mirties. Tačiau akivaizdu, kad gydytoja siekė būtent pacientės mirties, o tokia teismo motyvacija buvo tik būdas apeiti galiojančius įstatymus ir skirti švelnesnę bausmę eutanaziją atlikusiam asmeniui.

Nuo 1990 lapkričio gydytojai besilaikantys numatytų būtinų reikalavimų faktiškai buvo nebaudžiami už atliktas eutanazijas dėl pasirašyto susitarimo tarp Olandijos teisingumo ministerijos ir medikų asociacijos. Gydytojas išvengdavo baudžiamojo persekiojimo tuo atveju, jei atlikdavo eutanaziją arba padėdavo nusižudyti pacientui, kuris to prašydavo savanoriškai, jei paciento prašymas buvo nuosekliai apsvarstomas, paciento situacija turėjo būti beviltiška – jis turėjo kęsti nepakeliamas kančias, kurių kitaip palengvinti nebuvo įmanoma ir eutanazija arba padėjimas nusižudyti būtų buvusi paskutinė išeitis.

Paciento kančios galėjo būti tiek fizinės, tiek psichinės, taip pat pažymėtina, kad asmuo nebūtinai turėjo būti mirtinai sergantis, tačiau kančios turėjo būti objektyviai vertinamos kaip nepakeliamos. Nors tai eutanazijos neįteisino, bet buvo labai svarbus žingsnis jos įteisinimo link, nes nors ir įstatymo draudžiama, ji buvo atliekama, metams bėgant vis daugiau stengiantis šiai procedūrai nustatyti būtinus reikalavimus, jos atlikimo tvarką ir kitus su ja susijusius dalykus.

1994 metais pacientė, kuri nebegalėjo nei valgyti nei gerti, taip pat prarasdavo sąmonę, paprašė savo gydytojo jai atlikti eutanaziją. Gydytojas, pasikonsultavęs su kitu specialistu, kuris taip pat pritarė, jog pacientės būklei pagerėti galimybių nėra, atliko eutanaziją. Už šią veiką jis buvo teisiamas. Kaltinimas rėmėsi tuo, kad pacientės liga buvo chroniška, tačiau nemirtina, tad, pasak kaltinimo, eutanazija buvo atlikta visiškai nepagrįstai, nes pacientės būseną nebuvo beviltiška, jai negrėšė mirtis. Pirmosios instancijos teismo gydytojas buvo pripažintas kaltu pagal Olandijos BK 293 straipsnį, tačiau bausmė paskirta nebuvo. Apeliacinės instancijos teismas pabrėžė, kad gydytojas veikė esant būtinojo reikalingumo sąlygoms. Jis turėjo rinktis tarp dviejų vertybių – paciento gyvybės ir kančių nutraukimo, o nusprendęs palengvinti pacientei kančias pasielgė teisingai. 1994 metais Olandijos aukščiausiasis teismas nuteisė gydytoją Chabot'ą, kuris atliko eutanaziją pacientei kentėjusiai ne fizines, o psichologines kančias. Moteris, prašiusi jai atlikti eutanaziją prieš tai ilgą laiką sirgo depresija, jos abu sūnūs buvo mirę – vienas nusižudė, kitas mirė nuo vėžio. Kas įdomiausia, teismas gydytoją nuteisė ne todėl, kad jis atliko eutanaziją neesant

fizinių kančių, tačiau todėl, kad jis nepasikonsultavo su kitais gydytojais prieš atlikdamas eutanaziją. Tiesa, keli gydytojai pritarė jo sprendimui, tačiau pritarimą davė net nematę pacientės.

Olandijoje nuo seno buvo ir yra atliekamos naujagimių eutanazijos. 1995 metais nuskambėjo Kadijk byla, kurioje gydytojas buvo teisiamas už 25 dienų amžiaus mergaitės eutanaziją. Kūdikis sirgo sunkia liga, nuo kurios 90 procentų ja sergančių vaikų mirdavo per pirmuosius gyvenimo metus. Teismas nurodė, kad gydytojas veikė esant būtinojo reikalingumo sąlygoms, ir, kadangi atliko eutanaziją naujagimio tėvams prašant, nebuvo nuteistas. Tais pačiais metais Prins byloje gydytojas buvo teisiamas už mirtinos injekcijos suleidimą 3 dienų naujagimiui, sergančiam galvos smegenų vandene. Kūdikis kentė didelius skausmus ir jam buvo prognozuojama ne daugiau kaip 6 mėnesiai likusio gyvenimo. Šioje byloje teismas taip pat nusprendė, kad gydytojas veikė esant būtinajam reikalingumui. 1995 metais Olandijos medikų asociacija pabrėžė, kad padėjimui nusižudyti reikia teikti pirmenybę prieš eutanaziją visais įmanomais atvejais, 1997 metais Olandijos valdžia pareiškė siekius gerinti paliatyvią slaugą, tačiau apie eutanazijos įteisinimą neužsiminė.

Po kelis dešimtmečius užsitęsusių diskusijų, 2002 m. balandžio 1 d. buvo priimtas Įstatymas dėl eutanazijos ir padėjimo nusižudyti (Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act)⁵¹, kuris įstatymiškai įtvirtino gydytojų atliekamos eutanazijos bei padėjimo nusižudyti nebaudžiamumą, kartu reikalaujant, kad būtų griežtai laikomasi nustatytų procedūrų. Įstatymas numatė baudžiamąją atsakomybę už jame numatytų procedūrų nesilaikymą.⁵² Minėtasis įstatymas visiškai nedekriminalizavo eutanazijos, tiek eutanaziją, tiek padėjimą nusižudyti draudžiančios BK normos liko galioti. Naujasis įstatymas padarė išimtį – laikantis nustatytų reikalavimų, padėjęs pacientui nusižudyti gydytojas netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Įstatymas leido medicinos stebėtojų tarybai sustabdyti baudžiamąjį persekiojimą dėl gydytojų, kurie atliko eutanaziją, įgyvendinę šias sąlygas:

- Paciento kančios yra nepakeliamos ir nebuvo perspektyvų jo būklei pagerėti;
- Paciento prašymas padėti nusižudyti yra savanoriškas ir ilgalaikis (negali būti patenkinti tokie prašymai, kurios įtakojo kiti asmenys, psichologinės ligos ar narkotinių medžiagų vartojimas);
- Pacientas visiškai suvokia savo būklę, perspektyvas ir galimybes;
- Pacientas pasikonsultavo bent su vienu nepriklausomu gydytoju, kuris patvirtino pirmiau minėtas sąlygas;

⁵¹ Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act <http://www.nvve.nl/assets/nvve/english/euthlawenglish.pdf> prisijungimo laikas: 2009-06-23.

⁵² Euthanasia <http://www.minvws.nl/en/themes/euthanasia> prisijungimo laikas: 2009-06-23.

- Eutanazijos procedūra buvo atliekami mediciniškai tinkamu būdu;
- Pacientas buvo sulaukęs 12 metų (pacientams nuo 12 iki 16 metų reikia tėvų sutikimo šiai procedūrai atlikti).

Pagal minėtą įstatymą gydytojas apie paciento mirtį privalo pranešti koroneriui (teismo pareigūnui, tiriančiam smurtinės ar staigios mirties atvejus). Regioninis peržiūros komitetas įvertina, ar bylos nutraukimas dėl eutanazijos arba padėjimo nusizudyti yra pagrįstas ir atitinka įstatymiškai numatytus kriterijus. Jei sąlygos nėra tinkamai įvykdytos, informacija perduodama prokurorui.

Olandijoje eutanazijos atlikimas vaikams iki 12 metų amžiaus yra techniškai neteisėtas, tačiau pagal Groningeno protokolą eutanaziją galima vykdyti vaikams, gimusiems su nepagydomais vystymosi sutrikimais, gavus jų tėvų sutikimą ir diagnozę patvirtinus dviem gydytojams. Pagal Groningeno protokolą, vaikai, kuriems taikytina eutanazija skiriami į tris grupes:

- neturintys galimybės išgyventi, mirsiantys labai greit po gimimo, neatsižvelgiant į tai, kaip gerai jais bus rūpinamasi;
- vaikai, galintys išgyventi, intensyviai juos prižiūrint, tačiau turintys labai menkas gyvenimo perspektyvas, nuolatinę intensyvios slaugos būtinybę, jiems prognozuojama labai prasta tolesnio gyvenimo kokybė;
- vaikai, kuriems išgyventi nėra būtina intensyvi priežiūra, bet jų gyvenimo kokybė prognozuojama labai prasta (pvz.: nuolatinės kančios, daugybė operacijų), neesant vilties, kad ji galėtų pagerėti.

Problematiškiausia yra spręsti dėl trečiosios grupės vaikų eutanazijos, nes tenka vertinti asmens gyvenimo kokybę, daryti labai tikslūs spėjimus ir nutarti už patį vaiką ar jam geriau gyventi ar mirti.⁵³

2.2.2 Belgija

Belgijoje, panašiai kaip ir Olandijoje, eutanazija įteisinta 2002 rugsėjo mėnesį išleistu „Belgijos eutanazijos įstatymu“ (The Belgian Act on Euthanasia).⁵⁴ Eutanaziją minėtasis įstatymas apibrėžia kaip kito asmens gyvybės atėmimą jo paties prašymu, kai gyvybę atimantis asmuo nėra suinteresuotas prašančiojo mirtimi. Kaip ir Olandijoje, taip ir Belgijoje eutanazija įstatymu nedekriminalizuota visiškai (baudžiamajame kodekse, kuris eutanaziją kriminalizuoja ir numato

⁵³ The Groningen Protocol — Euthanasia in Severely Ill Newborns / Eduard Verhagen, M.D., J.D., and Pieter J.J. Sauer, M.D., Ph.D. / The New England Journal of Medicine, Volume 352:959-962 March 10, 2005 , Number 10 <http://content.nejm.org/cgi/content/full/352/10/959> prisijungimo laikas: 2009-06-28.

⁵⁴ The Belgian Act on Euthanasia <http://www.kuleuven.be/cbmer/viewpic.php?LAN=E&TABLE=DOCS&ID=23>

bausmę, pakeitimų nepadaryta), eutanazijos įstatymas tik numato išimtines situacijas ir būtinas sąlygas, kurių laikantis gydytojas, nutraukęs pacientui gyvybę nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Pažymėtina, kad pagal šį įstatymą nutraukti asmeniui gyvybę jo paties prašymu gali išimtinai tik gydytojas. Įstatymas numato tokias netraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygas:

- Pacientas yra pilnametis ir prašymo metu yra veiksnus;
- Prašymas yra savanoriškas, gerai apmastytas, pacientas nėra spaudžiamas kitų asmenų;
- Pacientas yra beviltiškos padėties, kilusios dėl sunkios nepagydomos ligos, ar įvykio, nulėmusio tokią jo būseną, kenčia nepakeliamas fizinės ar psichinės kančias, kurios kitais būdais negali būti palengvintos.

Pagal Belgijos eutanazijos įstatymą gydytojas, prieš atlikdamas eutanaziją privalo informuoti pacientą apie jo būklę, kartu apsvarstyti jo situaciją, aptarti ar nėra kitų išeičių, įsitikinti, kad paciento noras yra pastovus, ilgai trunkantis, kad kančios tikrai nepakeliamos, taip pat pasikonsultuoti dar su vienu nepriklausomu gydytoju dėl paciento būklės. Jei gydytojas mano esant reikalinga, pacientas privalo apsilankyti pas psichiatrą. Tokiu atveju, jei antrasis gydytojas nusprendžia, kad paciento būklė nėra visiškai beviltiška, būtina pasikonsultuoti dar su vienu gydytoju. Pacientas privalo pateikti raštišką eutanazijos prašymą. Jei pacientas dėl objektyvių priežasčių rašyti negali, prašymą už jį gali parašyti įgaliotas asmuo, kuris nėra suinteresuotas paciento mirtimi. Pacientas gali bet kada atsiimti savo prašymą. Taip pat, gydytojas turi pareigą pacientui paaiškinti apie paliatyvios slaugos galimybes. Prašymą ir realią eutanaziją turi skirti bent vieno mėnesio laikotarpis tam, kad pacientas turėtų galimybę gerai apsvarstyti savo sprendimą. Likus keturioms dienoms iki eutanazijos atlikimo gydytojas privalo pateikti visus reikalingus dokumentus federacinei komisijai, kuri nusprendžia ar laikytasi įstatymo nuostatų. Tokiu atveju, jei du trečdaliai komisijos nusprendžia, kad įstatymas yra pažeistas, informuojama prokuratūra. Taigi, panašiai kaip Olandijoje, Belgijoje numatyta kontrolės sistema, kuri skirta užkirsti kelią piktnaudžiavimui eutanazijai.

Iš pažiūros abiejų minėtų valstybių eutanaziją legalizuojantys įstatymai yra labai panašūs, tačiau Belgiškasis įstatymo variantas yra konservatyvesnis – jame leidžiama eutanazija tik pilnamečiams asmenims arba emancipuotiems nepilnamečiams, tuo tarpu Olandijoje, eutanazija leistina jaunesniems vaikams arba išimtiniais atvejais net naujagimiams.

Pažymėtina, kad padėjimas nusižudyti tiesiogiai neatimant pacientui gyvybės, o tiesiog jam intelektualiai padedant ar parūpinant tam reikalingas priemones Belgijoje nekriminalizuotas. Čia taip pat neišskiriamas padėjimo nusižudyti subjektas – baudžiamoji atsakomybė padėjėjui jokiais

atvejais nekyla, nepriklausomai nuo jo kaip subjekto požymių. Asistuoti savižudybėje gali tiek gydytojas, tiek giminaitis ar draugas.

2.2.3 Liuksemburgas

2008 metų vasario mėnesį Liuksemburgas tapo trečiąja Europos valstybe įteisinusia eutanaziją ir padėjimą nusižudyti. Nors krikščionių partija ir Katalikų Bažnyčia labai aktyviai prieštaravo šiam įstatymui, įvardydamą eutanaziją žmogžudyste, tačiau, nors ir nedidele balsų persvara, (30 parlamentarų balsavus už, o 26 – prieš), tačiau eutanaziją legalizuojantis įstatymas buvo priimtas.⁵⁵ Įstatymas sukėlė karštas diskusijas Liuksemburge, daugumos medicinos įmonių protestus. Įstatymų leidėjai stengėsi raminti diskusijas, tikindami, kad tiksliai ir griežtai reglamentuota eutanazijos procedūra nesuteiks galimybių ja piktnaudžiauti ir bus užtikrinta, kad žmonės nebus žudomi. Įstatyme numatyta, kad eutanazijos procedūra bus griežtai reguliuojama. Gydytojai privalės konsultuotis su kolegomis dėl to, ar pacientas kenčia dėl labai pavojingos ir nepagydomos ligos. Bus sudaryta nacionalinė komisija, kuri nagrinės atskirus eutanazijos atvejus, siekdama įsitikinti, kad buvo laikomasi visų teisinių procedūrų.

Liuksemburgo Eutanazijos ir padėjimo nusižudyti įstatymas⁵⁶ yra panašus į Olandijos ir Belgijos eutanaziją reglamentuojančius įstatymus. Eutanazija arba padėjimas nusižudyti gali būti taikomas asmeniui dėl ligos ar nelaimingo atsitikimo patiria nepakeliamas kančias ir jų palengvinti yra neįmanoma kitais būdais. Eutanaziją leistina atlikti tiek psichines, tiek fizines kančias kenčiančiam pacientui. Eutanazija gali būti atliekama pilnamečiui asmeniui, taip pat 16 metų sulaukusiam asmeniui, tačiau tokiu atveju reikalingas tėvų arba globėjų sutikimas.

2.3 Valstybės, kuriose padėjimas nusižudyti uždraustas

2.3.1 Didžioji Britanija

Didžiojoje Britanijoje nuo seno buvo bandoma legalizuoti eutanaziją, tačiau nesėkmingai. 1936 metais buvo pateiktas eutanaziją įteisinančio įstatymo projektas, tačiau šis buvo atmestas. Po to 1950 metais vėl buvo nesėkmingai siūlomas eutanazijos įteisinimas, kaip ir keletą kartų po to.

⁵⁵Luxembourg Parliament Passes Euthanasia Bill - John Connolly
<http://www.lifesitenews.com/ldn/2008/feb/08022002.html> Prisijungimo laikas: 2006-07-02.

⁵⁶<http://www.chd.lu/docs/pdf/PR4909.pdf> prisijungimo laikas: 2009-11-15.

2005 metais Lordų rūmams buvo pateiktas „Padėjimo nusižudyti mirtinai sergantiems ligoniams įstatymas“ („Assisted Dying for the Terminally Ill Bill“). Įstatymo projektas numatė galimybę padėti nusižudyti 18 metų sulaukusiems asmenims, esant šioms sąlygoms:

1. Pacientas, serga nepagydoma liga, ir jam numatoma ne ilgiau kaip 6 mėnesiai likusio gyvenimo;
2. Jis kenčia didelius skausmus;
3. Du gydytojai patvirtina pirmąsias dvi sąlygas;
4. Pacientas, dalyvaujant liudytojui ir advokatui parašo prašymą dėl pagalbos nusižudant, kurį gali bet kada atšaukti;
5. Per 14 dienų pacientas turi galutinai apsispręsti.⁵⁷

Tačiau, kaip ir visi kiti įstatymų projektai, šis irgi nesulaukė pritarimo.

1992 metais Europos žmogaus teisių teismo buvo išnagrinėta labai reikšminga D. Pretty byla,⁵⁸ kuri turėjo įtakos tolesniam teisiniam asistuotos savižudybės teisėtumo aiškinimo Didžiojoje Britanijoje.

Europos žmogaus teisių teismas išnagrinėjo D. Pretty skundą dėl Didžiosios Britanijos teismų sprendimų, kurie neleido jos vyrui padėti jai nusižudyti, nors pastaroji labai sunkiai ir beviltiškai sirgo, bei norėjo pagalbos nusižudant. Skundas buvo motyvuojamas tuo, kad, pasak D. Pretty, buvo pažeistas 1950 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 3 straipsnis, kuriame nurodoma, kad „niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą elgiamasi, ar jis baudžiamas“⁵⁹, 2 straipsnis, kuriame nurodoma, kad „kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo.“⁶⁰

Europos žmogaus teisių teismas nusprendė, kad Didžioji Britanija nepažeidė minėtosios konvencijos, drausdama D. Pretty vyrui padėti jai nusižudyti. Teismas nurodė, kad nors konvencijos 3 straipsnis įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmuo nebūtų kankinamas, tačiau sergančio asmens skausmai negali būti laikomi minėto straipsnio objektu.

Didžiojoje Britanijoje savižudybė nėra uždrausta, tačiau asmuo, kuris padėjo kitam nusižudyti gali būti nubaustas laisvės atėmimu iki 14 metų.⁶¹

⁵⁷ Assisted Dying for the Terminally Ill Bill

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldselect/ldasdy/86/8614.htm> prisijungimo laikas: 2009-11-17.

⁵⁸ CASE OF PRETTY v. THE UNITED KINGDOM <http://vlex.com/vid/case-of-pretty-v-the-united-kingdom-26842703> prisijungimo laikas 2009-11-17.

⁵⁹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19841 prisijungimo laikas 2009-11-17.

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ Suicide Act 1961 <http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=1132509> prisijungimo laikas: 2009-11-17.

2.3.2 Lietuva

Padėjimo nusižudyti kriminalizavimo klausimas nebuvo vienareikšmiškai vertinamas ir nusistovėjusio šio klausimo teisinio vertinimo Lietuvos baudžiamajoje teisėje nėra nuo pat dvidešimto amžiaus pradžios. 1903 m. baudžiamajame statute padėjimas nusižudyti buvo kriminalizuotas ir laikomas privilegijuotu nužudymu. Specialioje padėjimo nusižudyti normoje buvo numatyta griežtesnė atsakomybė tam, kas padėjo nusižudyti asmeniui, jaunesniam nei 21 metai, taip pat asmeniui, nesuprantančiam savo veiksmų ir negalinčiam jų valdyti, teikiant nurodymus, šalinant kliūtis ir parūpinant priemones. Iš to kas pasakyta, darytina išvada, kad atsakomybė buvo numatyta tiek už fizinį, tiek už intelektualinį padėjimą nusižudyti. Pažymėtina, kad atiradusios ar neatsiradusios pasekmės (asmens mirtis) nebuvo pagrindinis kriterijus lemiantis baudžiamosios atsakomybės kilimą – baudžiama buvo tiek už padėjimą nusižudyti, tiek už pasikėsinimą padaryti šią nusikalstamą veiką.

1961 metų BK nebeliko normos, kriminalizuojančios padėjimą nusižudyti. Ši veika tapo iš viso nedraudžiama, tad buvo dekriminalizuota. Naujasis 2000 metų BK vėl numatė atskirą normą, skirtą padėjimui nusižudyti, tad ši veika buvo vėl kriminalizuota, įtvirtinant ją atskirame BK 134 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad „tas, kas beviltiškai sergančio žmogaus prašymu padėjo jam nusižudyti, baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba viešaisiais darbais, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.“⁶² Ši norma formuluojama labai abstrakčiai, o teismų praktikos, kuri padėtų išsiaiškinti, ką konkrečiai ji reiškia, nėra. Kyla daug klausimų dėl to, koks asmuo laikytinas beviltiškai sergančiu, kokius kriterijus turėtų atitikti asmens prašymas (raštu, žodžiu, gestais), ir kokiū būdu padedant nusižudyti (ar tik parūpinant priemones, ar atimant gyvybę). Dėl tokios neaiškios situacijos, aiškinant minėtąją normą galima laikytis kelių skirtingų pozicijų. M. Liesis išskiria 3 galimas pozicijas:

1) BK 134 straipsnis nekriminalizuoja padėjimo nusižudyti ne beviltiškai sergančiam asmeniui. Padėjimas nusižudyti beviltiškai nesergančiam asmeniui vertinamas kaip paprastas nužudymas pagal LR BK 129 straipsnio 1 dalį. Savanoriška aktyvi eutanazija vertinama taip pat kaip paprastas nužudymas, o BK 134 straipsnis kriminalizuoja tik padėjimą nusižudyti, kai padedantysis pagelbėja prašančiajam, pats tiesiogiai jam neatimdamas gyvybės.

2) BK 134 straipsnis kriminalizuoja savanorišką aktyvią eutanaziją ir padėjimą nusižudyti tiesiogiai neatimant prašančiajam gyvybės, tik talkinant jam. Šis straipsnis tiek savanoriškai aktyviai

⁶² Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, 2004 Nr. 72 2492.

eutanazijai, tiek padėjimui nusižudyti numato privilegijuotas sudėtis. A. Milinio teigimu būtent taip reiktų aiškinti šią normą, nes „naujojo BK 134 straipsnis yra pirmas žingsnis siekiantis sušvelninti ar visiškai panaikinti baudžiamąją atsakomybę už eutanaziją.“⁶³

3) Padėjimas nusižudyti (tiesiogiai neatimant prašančiajam gyvybės) nėra kriminalizuotas. Ši norma kriminalizuoja tik nužudymą, prašant beviltiškai sergančiam žmogui. Savanoriška aktyvi eutanazija vertinama kaip privilegijuotas nužudymas. Šis straipsnis taikomas tada, kai asmuo veikimu atima prašančiam asmeniui gyvybę. M. Liesis palaiko šią poziciją, nes, anot jo, normas reikia aiškinti vertybiškai. „Naujasis BK savo esme buvo nukreiptas į baudžiamosios represijos mažinimą.“⁶⁴

Šiame darbe bus laikomasi pirmosios pozicijos – kad LR BK padėjimu nusižudyti įvardijami asmens veiksmai, kai jis padeda sergančiam asmeniui nusižudyti, pats neatimdamas jam gyvybės, o tik pagelbėdamas prašančiajam, jam sudarant sąlygas ir teikiant priemones, tokias kaip mirtini vaistai, savižudybei atlikti, arba talkinant intelektualiai. Nors naujasis BK lyginant su senuoju (1961m.) buvo nukreiptas į baudžiamosios atsakomybės lengvinimą, tačiau aiškinantis sąvokas būtina atsižvelgti ne tik į šią aplinkybę, bet ir į padėjimo nusižudyti reglamentavimą kitose valstybėse. Sąvokos, liečiančios tiek eutanaziją, tiek padėjimą nusižudyti turėtų būti panašiai aiškinamos visose valstybėse ir toks terminų atribojimas, padėtų išvengti painiavos tarp eutanazijos rūšių ir jų atskyrimo nuo padėjimo nusižudyti.⁶⁵ Žinoma, šiam argumentui galima būtų prieštarauti, teigiant, kad kai kuriose šalyse eutanazijos ir padėjimo nusižudyti sąvokos nėra aiškiai atskirtos, kartais net tapatinamos (pvz. Olandijoje), tačiau daugumoje valstybių šios sąvokos atskiriamos ir aiškinamos būtent taip kaip ir šiame darbe. Kita vertus, vien lingvistiškai aiškinant BK 134 straipsnį matyti, kad jis kriminalizuoja ne tyčinį nužudymą, nes nusikalstama veika įvardijama kaip „tas, kas beviltiškai sergančiam asmeniui padėjo nusižudyti.“⁶⁶ Tokia sakinio formuluotė suponuoja išvadą, kad padedantysis asmuo yra tik pagalbininkas, o nukentėjęs gyvybę sau atima pats. Tiesioginis nukentėjusiojo gyvybės atėmimas turi būti vertinamas kaip eutanazija ir kvalifikuojamas kaip nužudymas pagal BK 129 straipsnį. Gali atrodyti, kad yra neracionalu prilyginti eutanaziją atlikusio asmens atsakomybę tyčiniam nužudymui, tačiau BK 59 straipsnio 1 dalies 7 punkte įtvirtinta kaltininko atsakomybę lengvinanti aplinkybė – veika padaryta nukentėjusio asmens, kurio būklė beviltiška, prašymu – įprasmina tokį veikos vertinimą ir eutanaziją padaro privilegijuota

⁶³ Milinis A. Nužudymo kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu // Teisė. 2003. Nr. 48, P.56.

⁶⁴ Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008. P.97.

⁶⁵ http://www.quantonics.com/The_Ethics_of_Euthanasia_By_Garn_LeBaron.html prisijungimo laikas: 2009-10-06.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, 2004 Nr. 72 2492.

nusikalstama veika, už kurią asmeniui atėmusiam gyvybę beviltiškos būklės ir to prašančiam nukentėjusiajam kiltų švelnesnė baudžiamoji atsakomybė, nei už nužudymą.

Pagal dabar galiojančią teisę Lietuvoje, kaip ir daugelyje pasaulio šalių, gyvybės atėmimas kenčiančio asmens prašymu yra vertinamas kaip eutanazija. Nors teismų praktikos Lietuvoje tiek padėjimo nusižudyti, tiek eutanazijos klausimu beveik nėra, tačiau galima išskirti 1998 metais plačiai nuskambėjusį įvykį, kai gydytoja suleido mirtiną vaistų dozę savo sūnui, kuris buvo stipriai apdeges kūną ir be vilties išgyventi kentė dideles kančias.⁶⁷ Teismai, turėję spręsti klausimą dėl eutanazijos apėjo šią problemą ir pripažino, kad motina šiuos veiksmus atliko būdama afekto būsenos. A. Baranskaitė ir J. Prapiestis straipsnyje „Eutanazija ir baudžiamoji atsakomybė“ pastebi, kad „takart buvo pasielgta visų pirma humaniškai (nesiveliant šiuo atveju į platesnes diskusijas dėl sprendimo šioje situacijoje teisėtumo baudžiamosios teisės prasme) – buvo pripažinta, jog motina šią veiką atliko būdama afekto būsenoje, taigi problema buvo apeita.“⁶⁸

Tačiau suprantama, ši problema turi būti sprendžiama, o ne apeinama ar slepiama. Negalima vienareikšmiškai teigti, kad žvelgiant iš humaniškosios pusės teismai pasielgė neteisingai nenubausdami moters, kuri padarė formaliai baudžiamuoju įstatymu uždraustą veiką, tačiau šis pavyzdys tik patvirtina, kad būtina šį klausimą spręsti ne teisme ja vykdant teisingumą, o taisyti paties įstatymo netobulumą, nes toks įstatymo apėjimas byloja tai, kad norma neatitinka susiklosčiusių socialinių santykių ir to, kaip visuomenė vertina šį klausimą. Jei tokia veika nėra visuomenės smerkiama, o atvirkščiai, konkrečiais kritiniais atvejais laikoma kilnia, reikia susimąstyti apie tokių veiksmų dekriminalizavimo galimybę.

LR BK 134 straipsnyje numatyta, kad atsakomybė kyla už padėjimą nusižudyti asmeniui, kuris beviltiškai serga, tačiau, norint pritaikyti šį straipsnį, iškyla problema vertinant konkrečių asmenų sveikatos būklę. Yra gana problematiška apibrėžti kada asmuo laikytinas beviltiškai sergančiu, o kada jo sveikatos būklė neatitinka minėto kriterijaus. M. Liesis taikliai pastebi, kad „vėžiu sergantis pacientas, kuris netrukus mirs ir paralyžiuotas pacientas, kuris galbūt gyvens trisdešimt metų, formaliai atitinka „beviltiškai sergančio asmens“ požymį“⁶⁹, Kita vertus ir jokiame Lietuvoje galiojančiame teisės akte nenumatyta kokie kriterijai taikytini norint pripažinti esant šį požymį. Pavyzdžiui, Australijoje 1995 metais yra priimtas Beviltiškai sergančių teisių aktas (Rights

⁶⁷ Lithuanian prosecutors cease first euthanasia trial <http://www.baltictimes.com/news/articles/4197/> prisijungimo laikas: 2009-01-26.

⁶⁸ Baranskaitė A., Prapiestis J. Eutanazija ir baudžiamoji atsakomybė// Sveikatos mokslai T14. 2004. Nr.3, P.3.

⁶⁹ Liesis M. Baudžiamosios atsakomybės už aktyviają eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose// Teisė. 2005 54:2, P.58.

of the Terminally Ill Act⁷⁰), kuriame yra nurodyta, kad beviltiškai sergančiu laikytinas toks pacientas, kuris, remiantis pagrįstu medikų sprendimu, netaikant ypatingų priemonių ar gydymo, kuris pacientui yra nepriimtinas, mirtų. Kitas pavyzdys yra Oregono Oris mirties įstatymas,⁷¹ kuriame apibrėžta koks pacientas laikomas mirtinu ligoniu – tai asmuo, kuris serga mediciniškai patvirtina liga, dėl kurios jam liko gyventi mažiau kaip pusė metų.

Žinoma, šie apibrėžimai nėra universalūs ir turi savo trūkumų – remiamasi medikų prognozėmis apie galimą greitą asmens mirtį, nors visiškai tiksliai to prognozuoti neįmanoma, tačiau toks reglamentavimas įveda santykinį apibrėžtumą ir, kitaip nei Lietuvoje, plačiam šios sąvokos interpretavimui nebelieka vietos.

Akivaizdu, kad padėti nusižudyti galima tiek fiziškai, tiek intelektualiai talkinant prašančiam asmeniui, tačiau gali iškilti klausimas, ar galima padėti nusižudyti neveikimu. Asmuo, kuris neturi pareigos užkirsti kelio asmens mirčiai negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn jei jis pasyviai stebi, kaip kitas asmuo žudosi. Pareigos gelbėti kito asmens gyvybės nėra, tai daugiau moralinė pareiga, už kurios nevykdymą teisinių sankcijų nėra. Galima svarstyti ar asmeniui gali kilti atsakomybė už palikimą be pagalbos, kai gresia pavojus žmogaus gyvybei. BK 144 straipsnyje nurodyta, kad palikusiu kitą be pagalbos laikomas toks asmuo, kuris „turėdamas pareigą rūpintis nukentėjusiu asmeniu ir galimybę suteikti pirmąją pagalbą jam nepagelbėjo, kai grėsė pavojus žmogaus gyvybei, arba pats sukėlė tą pavojų.“⁷² Tai reiškia, kad už palikimą be pagalbos pašalinio asmens, stebinčio kito savižudybę ir nieko nedarančio, traukti baudžiamojon atsakomybėn negalima tačiau, pavyzdžiui, mediko pareiga yra gelbėti mirštantį ligonį, tad asmenims, kurie vykdydami savo profesines pareigas privalo gelbėti kito žmogaus gyvybę už šių pareigų nevykdymą tiek veikimu tiek neveikimu kyla baudžiamoji atsakomybė.

Siekiant aiškumo, prasminga būtų išnagrinėti LR BK 134 straipsnyje (padėjimas nusižudyti) numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymius, kurie padeda aiškiau pamatyti nusikalstamos veikos reikšmingus elementus.

⁷⁰ Rights of The Terminally Ill Act 1995

<http://www.nt.gov.au/lant/parliament/committees/rotti/rotti95.pdf> prisijungimo laikas: 2009-09-07.

⁷¹ Death With Dignity Act <http://www.oregon.gov/DHS/ph/pas/ors.shtml> prisijungimo laikas: 2009-10-02

⁷² Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, 2004 Nr. 72 2492

2.3.2.1 Padėjimo nusižudyti kaip nusikalstamos veikos sudėtis pagal Lietuvos baudžiamąjį įstatymą. Sudėties požymių aiškinimas

Nusikaltimo sudėtis yra „...nusikalstamo reiškinių teisinė išraiška...“⁷³. Tik esant nusikaltimo sudėčiai galima baudžiamoji atsakomybė, taigi nusikaltimo sudėtis yra teisinė konstrukcija, kuri padeda teisiškai įvertinti objektyvios tikrovės reiškinių ir nustatyti ar jis atitinka nusikalstamos veikos požymius ar ne. Tuo pačiu išnagrinėjus nusikaltimo sudėtį paaiškėja visi nusikalstamos veikos elementai, kuriuos įstatymų leidėjas manė esant reikšmingus ir lemiančius veiką padariusio asmens pripažinimą kaltu padarius nusikalstamą veiką ar ne. Pirmiausia apžvelgsime pagrindinius objektyvius nusikalstamos veikos (padėjimo nusižudyti) sudėties požymius, kurie apibūdina nusikaltimo išorinę, „matomąją“ pusę, kurie įrodinėtini, norint pripažinti asmenį padariusiu veiką numatytą baudžiamajame įstatyme.

Padėjimu nusižudyti yra pažeidžiama įstatymo saugoma vertybė – žmogaus gyvybė. Pirmiausia, analizuojant BK matyti, kad padėjimą nusižudyti kriminalizuojanti norma įtvirtinta skyriuje pavadinimu „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“, antra, šios veikos pasekmė yra žmogaus mirtis. Lyginant šią nusikalstamą veiką su tame pačiame skyriuje esančia uždrausta veika „nužudymu“ galima konstatuoti faktą, kad nužudydamas žmogų kaltininkas atima jam gyvybę, o padedant nusižudyti tiesiog intelektualiai padeda asmeniui arba parūpina savižudybei reikalingas priemones ir sudaro savižudybei palankias sąlygas. Nukentėjusysis pats atima sau gyvybę, tačiau visgi kaltininko neleistino veiksmo pasekmė yra žmogaus gyvybės praradimas, todėl šia veika yra pažeidžiama būtent įstatymo saugoma vertybė gyvybė. Taip pat pabrėžtina, kad įstatymai saugo tik kito žmogaus gyvybę. Savižudybė nėra baudžiama, tačiau žmogaus pastūmėjimas link savižudybės, arba talkinimas asmeniui nusižudant užtraukia baudžiamąją atsakomybę.

„Pavojinga veika yra nusikalstamos veikos ir jos sudėties šerdis.“⁷⁴ Kaip jau buvo minėta anksčiau, dėl šiame straipsnyje įtvirtintos veikos pobūdžio kyla abejonių. M. Liesis išreiškė poziciją, kad ši norma kriminalizuoja tik nužudymą, prašant beviltiškai sergančiam žmogui,⁷⁵ o A. Milinio teigimu BK 134 straipsnis kriminalizuoja savanorišką aktyvią eutanaziją ir padėjimą nusižudyti tiesiogiai neatimant prašančiajam gyvybės, tik talkinant jam.⁷⁶ Šis straipsnis tiek savanoriškai aktyviai eutanazijai, tiek padėjimui nusižudyti numato privilegijuotas sudėtis.

⁷³ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009, P.190.

⁷⁴ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P.241.

⁷⁵ Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008. P.97.

⁷⁶ Milinis A. Nužudymo kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu // Teisė. 2003. Nr. 48, P.56.

Darbe laikytasi kitokios pozicijos. Autorės nuomone BK 134 straipsnyje pavojinga veika yra neteisėta intelektualinė ir fizinė pagalba, padedant beviltiškai sergančiam žmogui (jo prašymu) atlikti savižudybę (patariant, kaip atlikti savižudybės aktą, parūpinant priemones norinčiam nusižudyti asmeniui). Remtasi buvo tiek užsienio šalių teisiniu šios srities reglamentavimu, tiek lingvistiniu teisės normos aiškinimu.

Kyla klausimas kokia konkrečiai veika gali būti laikoma padėjimu nusižudyti, kokios apimties turi būti psichinė ar fizinė pagalba, kad ją galima būtų pavadinti padėjimu nusižudyti. Pirmiausiai, galima žvelgti į valstybių, kuriose asistuoja savižudybė yra įteisinta teisinį padėjimo nusižudyti reglamentavimą. Pavyzdžiui, JAV arba Olandijoje padedama nusižudyti paskyrus mirtinų medikamentų dozę. Barbitūratai⁷⁷ yra dažniausiai naudojamos medžiagos, kurias skiriant padedama nusižudyti.⁷⁸ Šveicarijoje asistuotoje savižudybėje nedalyvauja medikai. Šia veikla užsiima specialiai tam tikslui įkurtos organizacijos. Asistuotos savižudybės procedūros metu padedantysis asmuo duoda besižudančiam asmeniui raminamųjų vaistų. Pastarasis pats juos išgeria ir laukia apie valandą. Tada padedantis asmuo duoda tų pačių barbitūratų. Asmuo išgėręs medikamentus per penkias minutes užmiega, o apytikriai po dviejų valandų jį ištinka mirtis.

Taigi, padėjimas nusižudyti dažniausiai atliekamas naudojant vaistus, o kitokių galimų būdų įstatymiškai įtvirtinta nėra. Tačiau, kadangi Lietuvoje uždraustas bet koks padėjimas nusižudyti, tai jis gali pasireikšti ne tik medikamentų, kurie gali sukelti mirtį parūpinimu. Aiškinant LR BK 134 straipsnį galima daryti išvadą, kad bet kokių priemonių, su kurių pagalba asmuo gali nusižudyti, parūpinimas yra laikomas asistavimu kitam asmeniui nusižudant. Tai labai neapibrėžta situacija, nes ir virvės atnešimas žmogui, kuris ruošiasi pasikarti turi būti laikomas padėjimu nusižudyti pagal minėtą teisės normą, nors iš pirmo žvilgsnio tai gali atrodyti nelogiška. Tokia situacija galėtų būti ištaisyta tik tokiu atveju, jei dėl šios normos taikymo apimties būtų pasisakę Lietuvos teismai, ypač Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, arba būtų įtvirtintas atskiras teisės aktas, kuriame būtų detalizuota asistuotos savižudybės sąvokų reikšmė.

Kadangi nei vieno nei kito kol kas Lietuvoje nėra, tenka remtis pažodiniu teisės normos aiškinimu ir kitų valstybių praktika šioje srityje. Viena vertus, netgi virvės atnešimas gali būti pagrįstai laikomas padėjimu nusižudyti pagal minėtą normą, nes pačios asistuotos savižudybės esmė

⁷⁷ Barbitūratai yra raminamasis vaistas arba "slopintojai". Jie veikia visą nervų sistemą, sukeldami bendrą slopinimą. Suretėja kvėpavimo ir širdies susitraukimų dažnis, o taip pat sumažėja nerimo lygis. Taip pat atsiranda tam tikras mąstymo procesų ir atminties sutrikimas. Didesnės vaistų dozės sukelia fizinės koordinacijos netekimą, ir žmogus atrodo kaip "girtas" ar kartais net ir agresyvus. ors pripratimas prie barbitūratų vystosi greitai, skirtumas tarp saugios (narkomanams) ir mirtinos dozės yra labai nežymus ir todėl atsitiktinis perdozavimas šiais vaistais pasitaiko gana dažnai. Didelės dozės gali sukelti kvėpavimo nepakankamumą, komą ar galiausiai mirtį.

⁷⁸ Problems Associated with Assisted Suicide <http://www.internationaltaskforce.org/probl.htm> Prisijungimo laikas 2009-11-28.

yra vieno žmogaus moralinė ir fizinė pagalba kitam asmeniui nusižudant. Pavojingos veikos esmė yra padėjėjo intencijose ir tame, kad jis atlieka kažkokius veiksmus, kurie palengvina kelią nutraukti kito asmens gyvybę, kuris jaučia padėjėjo paramą šioje srityje.

Taigi, padėjėjo veiksmai gali būti labai įvairūs – pradedant įvairiais medikamentais, kurių perdozavimas gali būti mirtinas, baigiant paprasčiausių įrankių (kaip peilis) parūpinimu. Mąstant apie situacijas, kuriose asmeniui gali būti talkinama nusižudant, pirmiausia reiki išsiaiškinti kokio pobūdžio būna pačios savižudybės.

Dažniausias savižudybės būdas Lietuvoje – pasikorimas. Šį būdą dažniau renkasi vyrai negu moterys. Tarp vyrų antrąją vietą užima tyčinis susižalojimas šaunamaisiais ginklais ir sprogstamosiomis medžiagomis, o tarp moterų – nusinuodijimas kietomis ar skystomis medžiagomis, buitinėmis ir kitomis dujomis. Moterys dažniau negu vyrai nuodijasi raminaisiais.⁷⁹ Taigi, atsižvelgiant į nusižudymų rūšių paplitimą Lietuvoje, juos galima būtų grupuoti taip:

- Nusinuodijimas kietomis ir skystomis medžiagomis, buitinėmis ir kitomis dujomis;
- Pasikorimas;
- Pasiskandinimas;
- Nusišovimas ir tyčinis susižalojimas sprogstamosiomis medžiagomis;
- Nusižudymas aštriais daiktais;
- Nusižudymas nušokus nuo aukšto pastato, tilto ir t. t.;
- Nusižudymas kitais būdais.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kiekvienu atveju asmeniui nusižudant gali būti padedama. Nusinuodyti dujomis padedantis asmuo gali atsukti dujotiekį, pasikariant padedantysis gali pritvirtinti virvę, ją parūpinti, nurodyti kaip tinkamai elgtis, kad pasikarti pavyktų. Pasiskandinant taip pat įmanoma pagelbėti asmeniui pritvirtinant tam tikrus daiktus prie jo kūno, kurie neleistų jam išplaukti, arba, pavyzdžiui, nuplukdyti asmenį į vandens telkinio gilumą, kad pastarasis galėtų iššokti iš plaukimo priemonės. Asmeniui nusižudant šaunamuoju ginklu padedantysis gali padėti tokį ginklą įsigyti, apmokyti, kaip tinkamai su ginklu elgtis, kaip jį laikyti, į kurią vietą įrėmus iššauti, kad kuo greičiau išliktų mirtis. Padėti nusižudyti galima labai įvairiai. Tokie veiksmai iš šalies neatrodo kaip nusikalstama veika. Juk nieks netrukdo asmenį valtimi nuplukdyti į ežero gilumą arba duoti jam gerai išaštrintą peilį, tačiau esmė yra šios veikos intencijose – motyvuose, kurie ir padaro veiką nusikalstama.

⁷⁹ Petrauskienė J., Kalėdienė R., Starkuvienė S. Savižudybių būdai Lietuvoje ir jų ryšys su demografiniais veiksniais <http://medicina.kmu.lt/0409/0409-131.pdf> Prisijungimo laikas: 2009-11-28.

Nors LR BK 134 straipsnio sudėtyje nėra įtvirtinti veikos motyvai, kaip įrodinėtinas nusikalstamos veikos požymis, tačiau jie yra labai svarbūs darant minėtą veiką. Asmuo daro visus veiksmus tam, kad kitam asmeniui palengvinti savižudybės procesą. Jis šalina kliūtis, atlieka tam tikrus veiksmus, arba teikia informaciją tam, kad kitas asmuo greičiau ir lengviau atimtų sau gyvybę.

Teoriniame lygmenyje nebaudžiamus veiksmus (pavyzdžiui, pasiplaukiojimą valtimi vandens telkinyje) lengva atskirti nuo nusikalstamų (asmens plukdymas su tikslu padėti jam nusižudyti), tačiau stengiantis įrodyti asmens kaltę dėl tokios veikos teisme būtų labai sudėtinga. Juk akivaizdžiai suprasti ar asmuo norėjo padėti nusižudyti kartais gali būti labai sudėtinga. Sunku pasakyti ar asmuo kitam davė labai gerai išaštrintą įrankį tam, kad šis jį panaudotų buitiniams reikmėms, ar tam, kad jį panaudotų nusižudydamas. Kiek lengviau esant nusikalstamą veiką galima būtų nustatyti tokiu atveju, kai kaltininkas parūpina labai stiprių medikamentų, kurių prašantysis pats niekaip nesugebėtų gauti (pavyzdžiui, medikas parūpina medikamentų sergančiam draugui), arba tokiu atveju, kai yra nusikalstamos veikos liudininkų, kurie yra girdėję kaltininko intencijas, arba kaltininkas pats neslepia savo ketinimų ir juos pripažįsta.

Samprotaujant apie tai, kaip pasielgtų teismas, jei būtų nagrinėjama padėjimo nusižudyti byla, galima tik pasvarstyti ar būtų nuspręsta pripažinti kaltu asmenį, kuris, pavyzdžiui, kitą asmenį plukdė valtimi, o pastarasis iššoko ir nuskendo. Prokuroras turėtų įrodinėti, kad kaltininkas plukdė kitą asmenį turėdamas intenciją padėti jam nusižudyti. Kaip jau minėta anksčiau, tai padaryti būtų labai sudėtinga. Taip pat reiktų įrodyti, kad nukentėjęsysis yra beviltiškai sergantis, o koks žmogus yra beviltiškai sergantis nėra aišku.

Pavyzdžiui, asistuoto pasikoroimo atveju teisme būtų įrodinėjamos tokios aplinkybės: asmuo nusižudė padedamas kito asmens, nukentėjęsysis beviltiškai sirgo ir kaltininko prašė padėti nusižudyti. Apie pagalbos nusižudant buvimą galima būtų rinkti įvairius duomenis. Tai – liudytojų, kaltinamojo parodymai, objektyvios aplinkybės (pavyzdžiui, nukentėjęsysis turėjo judėjimo sutrikimų, tad jam tokiu būdu nusižudyti pačiam būtų buvę labai sudėtinga arba neįmanoma.) Nusišovimo atveju prokurorui įtarimą sukelti apie galimą padėjėjo buvimą galėtų toks faktas, kad nukentėjęsysis neturėjo nuosavo ginklo ir nėra duomenų, kad mokėjo juo naudotis, ginklas yra jo pažįstamo asmens arba giminaičio, artimas asmuo, draugas ar giminaitis dažnai kalbėdavo apie tai, kaip jo artimasis beprasmiškai kankinasi, kaip jis norėtų pastarajam padėti užbaigti kančias. Tačiau, remiantis vien tokiais duomenimis, nebūtų įmanoma kaltinamojo padarius nusikalstamą veiką, numatytą LR BK 134 straipsnyje, reiktų daugiau duomenų, kurių visuma turėtų tvirtą įrodomąją galią.

Tvirtesnę įrodomąją galią turėtų liudytojų parodymai, kurie būtų matę įvykį, arba įvykio užfiksavimas vaizdo, garso ir kitomis fiksavimo priemonėmis.

Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimą tokioje byloje ir neesant objektyvių neginčijamų įrodymų apie padarytą veiką, gynybai (kaltinamajam, jo atstovui ar gynėjui) būtų nesunku paneigti savo kaltę todėl, kad veiksmai, daromi padedant asmeniui nusižudyti, savaime nėra nusikalstami, tad kaltinamieji gali lengvai iškelti versijas apie savo veiksų legalumą.

Svarbiausia byloje yra įrodyti, kad asmuo padėjo nusižudyti (intelektualiai ar fiziškai), tai, kad kaltininkas žinojo apie nukentėjusiojo beviltišką ligą ir, kad nukentėjusysis kaltinamojo prašė padėti jam nusižudyti, o kaltinamasis veikdamas tiesiogine tyčia asistavo nukentėjusiajam nusižudant. Neesant bent vienos iš minėtų aplinkybių baudžiamoji atsakomybė negalima, nes tokiu atveju nebūtų nusikaltimo sudėties.

Kyla dar vienas klausimas. Jei padėjimas nusižudyti yra baudžiamas tik tokiu atveju kai yra beviltiškai sergančio žmogaus prašymas, tai kokia atsakomybė kiltų asmeniui, kuris padėjo nusižudyti prašančiajam, kuris niekuo neserga? Juk padedančio asmens veiksmai tokiu atveju nėra nei nužudymas, nei privedimas prie savižudybės. Savižudybė nėra baudžiama, o padedantysis pagelbėja atlikti nebaudžiamą veiksą už kurį atsakomybė nenumatyta, išskyrus tokius atvejus, kai to prašo beviltiškai sergantis asmuo. Taigi, taip analizuojant BK 134 straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką, galima padaryti išvadą, kad padėjimas nusižudyti baudžiamas tik tokiu atveju kai pagalbos nusižudant prašo beviltiškai sergantis asmuo. Normos, kuri numatytų baudžiamąją atsakomybę už padėjimą nusižudyti sveikam asmeniui nėra, o pagal jokią kitą baudžiamosios teisės normą tokią veiką atlikusiam asmeniui atsakomybė kilti negali. Keista, kad įstatymų leidėjas nutarė bausti tik tą, kas dėl altruistinių motyvų padeda kenčiančiam asmeniui pabaigti savo kančias, o tam, kuris pagelbėjo nusižudyti tiesiog kito asmens prašomas, nekyla jokia baudžiamoji atsakomybė. Logiškai mąstant, asmens, kuris padeda kitam iš gailesčio, matydamas to asmens ligą ir kančias žino, kad jis padeda atimti asmeniui gyvybę, jo intencijos yra geranoriškos, tačiau jis yra baudžiamas. Toks asmuo, kuris padeda nusižudyti prašančiajam, kuris nejaučia jokių kančių dėl ligos, yra žymiai pavojingesnis ir jo veiksmai yra labiau nesuderinami su pagarba įstatymo saugomoms vertybėms (gyvybei), tačiau pagal LR baudžiamąjį įstatymą toks asmuo yra nebaudžiamas. Tokia situacija byloja apie teisinio reguliavimo neapgalvotumą ir neracionalumą.

Toliau kalbant apie nusikalstamos veikos motyvus neįmanoma nepastebėti jau paminėtos paradoksalios situacijos. Daugelio nusikalstamų veikų motyvai būna savanaudiški, nusikalstamas veikas darantys asmenys arba siekia sau naudos, arba nori pakenkti kitiems asmenims, daugumos iš jų intencijos būna piktavališkos. Padėjimo nusižudyti atveju yra visai kitaip. Čia vadinamasis

„kaltininkas“ pagelbėja prašančiajam nusižudyti ne todėl, kad siekia naudos ar linki blogo nukentėjusiajam, o todėl, kad jis jaučia gailėstį prašančiam jo pagalbos asmeniui, ir padeda pastarajam dėl jo beviltiškos padėties bei išgyvenamų kančių. Kita vertus toks asmuo net nelenkia kito asmens nusižudyti. Jis padeda asmeniui jo paties prašymu, pats patirdamas daugybę dvasinių kančių.

Būtent tokie specifiniai motyvai ir lemia daugybę diskusijų dėl šios veikos priešingumo teisei. Juk ne visose valstybėse tokie veiksmai laikomi nusikalstamais. Gal tokios normos įtvirtinimas BK yra tik būdas apsisaugoti nuo sudėtingo šios srities reglamentavimo bei kontrolės būtinumo, taip ribojant žmogaus teises? Remiantis išsakytomis abejonėmis, kitame darbo skyriuje bus nagrinėjamos padėjimo nusižudyti (tam tikrais atvejais ir eutanazijos) įteisinimo prielaidos ir galimybės Lietuvoje.

Kitas, ne mažiau abejonų keliantis ir problematiškas šios nusikalstamos veikos sudėties požymis yra priežastinis padarytos veikos ir kilusių įstatyme numatytų pavojingų padarinių ryšys. Esant priežastiniam ryšiui tarp veikos ir padarinių galima teigti tokiu atveju, kai tam tikras veiksmas sukelia padarinį, o padarinys yra priežasties veikimo rezultatas. Nagrinėjant priežastinį veikos ir padarinių ryšį padėjimo nusižudyti aspektu, pirmiausiai galima būtų pasiremti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimo Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ 4 punktu,⁸⁰ kuriame nurodyta, kad „Atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą kyla tada, kai tarp kaltininko padarytos veikos ir atsiradusių padarinių (mirties) yra priežastinis ryšys. Jei nukentėjusiojo mirties priežastis buvo kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, tai atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjęsysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui, taip pat nepriklausomai nuo to, ar jis buvo netinkamai gydomas, ar netinkamai diagnozuoti jo sužalojimai, ir kad, nesant šių aplinkybių, mirties galbūt buvo galima išvengti.“

Šis aiškinimas, žinoma, labiau tinka nužudymo sudėčiai analizuoti, tačiau, iš jo galima daryti išvadą, kad analogiškai ir esant padėjimui nusižudyti, atsakomybė kiltų net ir tuo atveju, kai asmuo, kuriam buvo padedama nusižudyti mirtį ne tuoj pat po asistuosios savižudybės akto, bet ir vėliau. Būtina sąlyga – asmens savižudybė kitam asmeniui padedant, o padariniai (mirtis) gali atsirasti ir vėliau (pavyzdžiui, ligoninėje gelbėjant besižudžiusiojo gyvybę).

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26548 . Prisijungimo laikas 2009-11-16.

Kaip matome nagrinėjamos nusikalstamos veikos sudėtis yra materiali, tad atsakomybė už nusikalstamą veiką kyla tik esant padariniams – žmogaus mirčiai. Žmogaus mirties momentą nustatyti galima remiantis Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių nustatymo įstatymu, kuriame nurodoma, kad „mirtis – negrįžtama žmogaus organizmo, kaip visumos, žūtis“⁸¹, o „mirties momentas – laikas, kai negrįžtamai nutrūksta žmogaus kraujotaka ir kvėpavimas arba kai negrįžtamai nutrūksta visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veikla.“⁸²

Toliau kalbant apie veikos ir padarinių priežastinį ryšį atkreiptinas dėmesys į pačią priežastingumo esmę padėjimo nusižudyti ir mirties atveju. Negalima vienareikšmiškai teigti, kad pagalbininko veiksmai yra pagrindinis faktorius (priežastis), nulėmęs nukentėjusiojo mirtį. Taigi, ar tokiu atveju iš viso galima teigti, kad egzistuoja priežasties ir padarinio (kaip padedančiojo nusižudyti veiksmai ir nusižudančiojo mirtis) ryšys?

Lietuvos baudžiamojoje teisėje laikomasi pozicijos, kad „baudžiamąją teisinę reikšmę turi tik būtinasis priežastinis ryšys.“⁸³ „Būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas – tai fakto ar įstatyme aprašyta ir asmens padaryta veika buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, nustatymas.“⁸⁴ Gali kilti abejonių dėl to, ar galima vienareikšmiškai teigti, kad padedančiojo nusižudyti veiksmai yra tiesioginė kito asmens mirties priežastis. Padedančiojo nusižudyti veiksmus greičiau galima būtų pavadinti viena iš galimų kito asmens savižudybės prielaidų, tačiau pagalbininko vaidmens reikšmė kinta priklausomai nuo situacijos. Tokiu atveju kai, pavyzdžiui, asmuo yra fiziškai neįgalus ir pats negali parūpinti sau įrankių ar medikamentų, kurių padedamas galėtų nusižudyti, o kitas asmuo jam priemonės parūpina, tokio „padėjėjo“ veiksmai tampa labai reikšmingi ir be jų atlikimo nebūtų ir savižudybės akto. Visgi nagrinėjamoje normoje numatyta atsakomybė nepriklausomai nuo to, kokią įtaką turėjo padedančiojo asmens veiksmai – atsakomybė numatyta tik už pagalbą nusižudant beviltiškai sergančiam asmeniui jo prašymu.

Autorės nuomone nelogiška yra tiek tai, kad niekur nenumatyta kokie veiksmai gali būti laikomi padėjimu nusižudyti, tiek tai, kokią įtaką besižudančiojo asmens mirties kilimui turi padėjėjo veiksmai. Juk tokioje situacijoje, kai beviltiškai sergantis asmuo pats gali pasirūpinti savižudybės priemonėmis, tačiau tuo pasirūpinti paprašo kito asmens, padedančiojo asmens veiksmai mažai įtakos nusižudančiojo veiksmus. Logiškiau būtų numatyti atsakomybę už padėjimą nusižudyti tokiu atveju, kai beviltiškai sergantis asmuo dėl objektyvių aplinkybių pats, nepadedamas

⁸¹ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių nustatymo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. Nr. 30-712.

⁸² Ten pat.

⁸³ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009, P.310.

⁸⁴ Ten pat. P.296.

kitų asmenų, negalėtų įvykdyti savižudybės (pavyzdžiui, dėl fizinės negalios). Tokiu atveju asmuo, padėjęs kitam nusižudyti būtų atlikęs tokius veiksmus, kurių tiesiogine pasekme galima būtų laikyti kito žmogaus mirtį.

Galbūt įstatymų leidėjas konstruodamas teisės normą numatė būtent tokią situaciją, tačiau BK norma yra tokia abstrakti, kad yra labai daug vietos jos interpretacijoms ir dviprasmiškam suvokimui. Ypač neesant jokios teisminės praktikos šia tema sunku numatyti, ką įstatymų leidėjas turėjo omenyje kurdamas šią normą, tad deja, turint tik normą ir jokio jos realaus taikymo galima išreikšti tik tokias abejones dėl pačios normos neaiškaus turinio. Tačiau netgi ir tokiu atveju, jei sergantis asmuo negali pats atlikti savižudybės akto, padedančio asmens veiksmai nėra būtina sąlyga nukentėjusiojo mirčiai atsirasti. Kaltininkas tik suteikia galimybę rinktis, o besišudantis asmuo nusprendžia dėl savo gyvybės likimo pats. Taigi, tokiu atveju, kai beviltiškai sergantis asmuo pats negali nusižudyti, o paprašytas asmuo jam talkina, padedančiojo asmens veiksmai tėra viena iš prielaidų kito asmens mirčiai kilti.

Norint visapusiškai išanalizuoti šios veikos sudėtį labai būtina atskleisti asmens, padariusio įstatymu uždraustą veiką kaltę, kuri yra „...asmens psichinis santykis su baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje aprašytais objektyviaisiais nusikalstamos veikos požymiais...“⁸⁵. Pagal nagrinėjamą BK 134 straipsnį atsakomybė asmeniui kyla esant tyčinei kaltei (tiesioginė tyčia). Tokiu atveju kaltininkas supranta, kad neteisėtai kitam asmeniui padeda nusižudyti, supranta, kad dėl to bus atimta gyvybė kitam žmogui ir šių padarinių nori.

Kaltė yra tik tyčinė ir tiksliai apibrėžta, nes asmuo savo veiksmais siekia tik vieno tikslo – kito asmens mirties. Netyčinio padėjimo nusižudyti būti negali, nes asmuo, kad ir suteikdamas reikiamus savižudybei įrankius nedaro nieko neteisėto, jei nežino, kad tie įrankiai gali būti panaudoti savižudybei. Pavyzdžiui, jei sunkiai sergantis asmuo paprašo draugo parūpinti jam pakuotę raminamųjų vaistų, savo prašymą grįsdamas tuo, kad jam tų vaistų reikia nemigai gydyti, vaistus parūpinęs asmuo negalėtų būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn už padėjimą nusižudyti, nes jis neturėjo intencijos pagelbėti kitam asmeniui nusižudyti. Kaip matome, asistuojoje savižudybėje kaltininku gali būti tik toks asmuo, kuris tiksliai žino kokiu tikslu padeda asmeniui. Kita vertus, BK 134 straipsnio dispozicijoje nurodoma, kad nusižudyti padedama beviltiškai sergančiojo asmens prašymu, taigi asmuo kaltininko prašo pagalbos nusižudant, o kaltininkas sutinka jam talkinti.

Kontraversiškai vertintina tokia situacija, kai veikos padarymo atveju asmuo yra kaltas ne už tai, kad padaro nusikalstamą veiką, kuri yra žalinga visuomenei, jo veiksmai netgi nėra tiesioginė

⁸⁵ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas, 2007. P.12.

kito asmens mirties priežastis. Padedantis nusižudyti asmuo tiesiog padeda kitam asmeniui įvykdyti savo valią, padeda įgyvendinti sprendimą dėl savo gyvybės likimo. Kadangi asmens gyvybė yra nepasveriamai vertinga, ji yra suabsoliutinama ir ginama net tokiu atveju, kai egzistuoja daugybė kitų veiksmų, kurie nusveria tos gyvybės praradimą. Juk savižudybė yra nebaudžiama, tai kaip gali būti baudžiamas padėjimas atlikti nebaudžiamą veiksma?

3 PADĖJIMO NUSIŽUDYTI IR EUTANAZIJOS LEGALIZAVIMO LIETUVOJE PRIELAIIDOS

Teisėje labai daug dėmesio yra skiriama gyvybės apsaugai. LR Konstitucijos 19 straipsnis nurodo, kad „žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas.“⁸⁶ Už kėsiniimąsi į asmens gyvybę atsakomybę nustato baudžiamieji įstatymai. Gyvybė yra didžiausia ir labiausiai ginama žmogiškoji vertybė, žmogus turi pozityvią valstybės ginamą teisę į gyvybę.

Tačiau žmogus taip pat turi kitų teisių – tai teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, teisė nebūti kankinamam. Žmogus yra laisvas pasirinkdamas savo likimą tiek, kiek savo veiksmais nepažeidžia aplinkinių žmonių teisių. Asmuo yra laisvas disponuodamas savo gyvybe, gali pasirinkti kaip jam gyventi, ir ar iš viso gyventi – savižudybė nėra baudžiama. Kyla klausimas, ar teisė mirti neturėtų būti vertinama kaip ir visos kitos žmogaus teisės, bei taip pat ginama. Lietuvoje žmogui suteikiama tik negatyvi teisė mirti ir disponuoti savo gyvybe leidžiama tik pačiam asmeniui – savižudybė nėra kriminalizuojama, asmuo pats gali nusižudyti, ar kėsintis tai padaryti. Kitam asmeniui nėra leidžiama nei bendrininkauti nusižudant, nei atimti gyvybės to prašančiam asmeniui.

Pozityvi teisė mirti suteikiama žmogui tokiu atveju, kai valstybė „įsipareigoja pozityviomis priemonėmis, t. y. priimdama specialų įstatymą įteisinti eutanaziją ir (ar) padėjimą nusižudyti, nustatyti savanoriškos eutanazijos ir (ar) padėjimo nusižudyti atlikimo sąlygas ir tvarką.“⁸⁷

M. Liesis išreiškia nuomonę, kad Lietuvoje kol kas negalima įteisinti savanoriškos aktyvios eutanazijos arba netgi padėjimo nusižudyti, dėl tos priežasties, kad nėra pakankamai gerai išvystyta paliatyvi slauga ir ne visiems asmenims, kuriems ji reikalinga, ji yra tinkamai taikoma.⁸⁸ Analogiška situacija yra ir kalbant apie skausmo kontrolę – Lietuvoje pastovius ilgalaikius lėtinius skausmus kenčiančių yra apie trečdalis visų šalies gyventojų. Tik esant efektyviai paliatyviai slaugai ir skausmo kontrolei galima kalbėti apie aktyvios savanoriškos eutanazijos arba padėjimo nusižudyti

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014;

⁸⁷ Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008, P.58.

⁸⁸ Ten pat. P.85.

įteisinimo galimybę. Kita vertus, norint pozityviai užtikrinti teisę mirti reikia labai smulkmeniškai ir visapusiškai reglamentuoti tokių procedūrų atlikimo eigą, prielaidas ir reikalavimus, tam, kad būtų išvengta bent menkiausios piktnaudžiavimo galimybės. J. Nocius, A. Baranskaitė, bei J. Prapiestis mano, kad būtų humaniška įteisinti savanorišką aktyvią eutanaziją ir padėjimą nusižudyti. Taigi, kyla klausimas ar neleisti asmeniui pasinaudoti teise numirti, kai jo padėtis yra beviltiška ir jis kenčia nepakeliamus skausmus nėra asmens kankinimas vien dėl to, kad kol kas nėra sąlygų užtikrinti paliatyvią slaugą, taip pat yra baiminamasi dėl piktnaudžiavimo tokia teise.

Autorės nuomone eutanazija ir padėjimas nusižudyti privalo būti užtikrinti tik išimtiniais atvejais, kai žmogus miršta ir kenčia nepakeliamus skausmus dėl ligos ar įvykio, ir, kai jo būkle pagerėti nėra jokių galimybių. Tokio reglamentavimo poreikį pagrindžia anksčiau minėtas 1998 metų įvykis, kai Lietuvoje gydytoja suleido mirtiną vaistų dozę savo sūnui, kuris buvo stipriai apdegęs kūną ir be vilties išgyventi kentė dideles kančias.⁸⁹ Teismas paprasčiausiai apėjo įstatymą, pripažinęs, kad motina atliko veiką būdama afekto būsenos, tačiau tai buvo tik priemonė netraukti moters baudžiamojon atsakomybėn už įvykdytą eutanaziją, suvokiant, kad minėtoje situacijoje ji buvo atlikta pagrįstai, kad poretis pasielgė humaniškai ir nutraukė kitam asmeniui nežmoniškas kančias. Taigi, esama situacija rodo, kad eutanazijos arba padėjimo nusižudyti poreikis yra, tačiau, kadangi, kaip jau minėta, dar nėra pakankamai sąlygų, kad galėtų būti pilnai užtikrintas padėjimo nusižudyti ar (ir) eutanazijos įgyvendinimas kaip tai daroma kitose valstybėse (pvz. Olandijoje, Belgijoje, Liuksemburge, JAV, Šveicarijoje), to negalima įgyvendinti tokia plačia apimtimi kaip kitose valstybėse, tačiau būtina išskirti išimtinius atvejus, kuriems esant eutanazija arba padėjimas nusižudyti turi būti leistini.

Autorės nuomone, remiantis kitų valstybių praktika šioje srityje, eutanazijos ir padėjimo nusižudyti atlikimas turėtų būti numatytas atskirame įstatyme, reglamentuojančiame su padėjimu nusižudyti susijusius klausimus. Tokiame įstatyme turėtų būti įtvirtinti šie reikalavimai:

- Asmuo kenčia nepakeliamus fizinius skausmus, kurios sukėlė liga ar įvykis.
- Jo būklė yra kritiška, be pagerėjimo galimybių ir, nors ir taikant gydymą asmenį greitai metu neišvengiamai ištiks mirtis (pvz.: remiantis medikų prognozėmis asmeniui turėtų būti likę gyventi ne daugiau kaip pora savaičių).
- Tokia asmens būklė patvirtina specialiai tam sudaryta trijų gydytojų komisija.
- Psichiatras pateikia išvadą, kurioje konstatuojama, kad asmuo yra psichiškai sveikas ir gali priimti racionalius sprendimus.

⁸⁹ Lithuanian prosecutors cease first euthanasia trial <http://www.baltictimes.com/news/articles/4197/> prisijungimo laikas: 2009-11-05.

- Pacientas du kartus (kelių dienų intervalu) raštiškai patvirtina savo prašymą, o jei dėl objektyvių aplinkybių to padaryti negali – patvirtina žodžiu, dalyvaujant dviems nepriklausomiems liudytojams.
- Pacientas bet kada gali atsiimti savo prašymą, net ir iš karto prieš procedūrą.
- Visais atvejais teikti pirmenybę padėjimui nusižudyti, tik tuo atveju, kai asmuo nesugeba pats nusižudyti padedamas medikų, jam leistina atlikti eutanaziją.
- Pacientui padedama nusižudyti, ar jam atliekama eutanazija tik tokiu atveju, jei pacientas pats savanoriškai ir betarpiškai išreiškia norą dėl asistuosios savižudybės ar eutanazijos. Nesavanoriška eutanazija negalima. Protiškai neįgaliems asmenims, ar asmenims, negebantiems išreikšti savo valios nei asistuosios savižudybės aktas, nei eutanazija atliekama būti negali.
- Nusižudyti padeda tik medikas, naudodamas priemones, kurios užtikrintų kuo neskausmingesnę ir mažiausiai kančių atnešiančią mirtį.
- Nusižudyti padeda tik tas gydytojas, kurio įsitikinimams tai neprieštarauja.

A. Drakšienė (M. Liesio baudžiamosios teisės specialistų apklausoje dėl eutanazijos ir padėjimo nusižudyti įteisinimo) pateikė įdomų variantą. Nepritardama eutanazijos bei padėjimo nusižudyti įteisinimui specialiu įstatymu mokslininkė pasiūlė:

„1. BK 134 straipsnį panaikinti.

2. BK V skyriuje įtvirtinti naują straipsnį – baudžiamąją atsakomybę šalinančią aplinkybę – „Žmogaus sutikimas“, kuriame būtų reglamentuota žalos gyvybei, sveikatai, turtui, padaromos žmogaus sutikimu, klausimai.“⁹⁰ Mokslininkė siūlo „numatyti, kad gyvybės atėmimas išimtiniais atvejais (pavyzdžiui, sergant sunkia fizine mirtina ar dėl kurios negrįžtamai negalima judėti liga) žmogui primygtinai prašant, šalintų asmens, atėmusio gyvybę, baudžiamąją atsakomybę.“⁹¹

Tokia pozicija galėtų būti kritikuojama todėl, kad įtvirtinant tik baudžiamąją atsakomybę šalinančią aplinkybę, neišspręsta liktų daugelis klausimų. Jau šiuo metu Lietuvoje galiojančiame BK 134 straipsnyje, numatančiame atsakomybę už padėjimą nusižudyti, trūksta sąvokų aiškumo, o tokia neapibrėžta situacija sudaro palankias sąlygas įvairiapusiškam įstatymo interpretavimui ir tuo pačiu didina piktnaudžiavimo galimybę. Autorės nuomone tokią svarbią sritį kaip padėjimas nusižudyti būtina reglamentuoti atskiru įstatymu, kuriame turi būti detalus sąvokų išaiškinimas, numatytos

Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008, P.158.

⁹¹ Ten pat.

griežtos procedūros atlikimo sąlygos bei tvarka ir išspręsti kiti svarbūs klausimai, nepaliekant spragų ir galimybių pasinaudoti įstatymo trūkumais piktavališkais tikslais.

Tiek gailestingumas, tiek žmogaus teisė nebūti kankinamam reikalauja palengvinti kito žmogaus kančią ar skausmą, jei kenčiantysis to pageidauja, jei tuo nepažeidžiami kiti moraliniai įsipareigojimai, skausmas ir kančia nėra tik laikini, o mirtis neišvengiama. Tuomet, kai nebelieka kitų priemonių skausmui numalšinti, asistuota savižudybė tampa vieninteliu geru sprendimu. Gydytojai disponuoja priemonėmis, kurios garantuoja ramią ir neskausmingą mirtį, kuri kitaip virstų siaubinga agonija, tad mirties pagreitinimas visiškai beviltiškoje situacijoje esančiam ir to norinčiam asmeniui negali būti laikomas nusikalstama veika, nes tai prieštarauja tiek moralumui, tiek pačiai baudžiamosios teisės esmei. Baudžiamuoju įstatymu uždraustos pavojingos visuomenei veikos. „Nusikalstamos veikos kelia didžiausią pavojų valstybės stabilumui ir visuomenės narių saugumui, jų teisėms.“⁹² Remiantis tokiu nusikalstamų veikų vertinimu būtų nelogiška bausti asmenį už tai, kad jis pagelbėjo beviltiškai besikankinančiam pabaigti beprasmiškas kančias, nes tokia veika nėra pavojinga, atvirkščiai, ji yra kilni, reikalaujanti iš padedančio nusižudyti asmens ypatingų pastangų ir psichologinės ištvermės. J. Gumbis teisingai pastebi, kad nors gyvenimo nutraukimo klausimai yra viešai aptarinėjami jau daugybę metų ir kai kurios valstybės yra įteisinusios eutanaziją arba padėjimą nusižudyti gydytojui padedant, kad vis plačiau palaikoma eutanazijos įteisinimo idėja tačiau „žmogaus gyvybės, ginamos įstatymų, vertingumo suvokimas paneigia galimybę su ja eksperimentuoti, o sprendimas įteisinti eutanaziją neišvengiamai kelia didelę moralinę atsakomybę, kurios iki šiol prisiimti nedrįsta daugelio valstybių įstatymų leidėjai.“⁹³

Autorės nuomone gyvybė kaip vertybė yra per daug suabsoliutinama, teisę į gyvybę paverčiant nebe teise, o privalomybe. Peršasi išvada, kad asmuo turi ne teisę gyventi, o pareigą tęsti gyvybę, nors tai jam suteikia didžiules kančias ir jis pats šios savo teisės nebenori. Žinoma, asmuo yra laisvas nutraukti sau gyvybę, tačiau jis ne visada yra pajėgus tai padaryti pats, kad ir kaip to norėtų. Tam, kad suprastume padėjimo nusižudyti prigimtį, specifika, bei moralumą būtina išanalizuoti šį reiškinį žmogaus teisių kontekste.

3.1 Teisė į laisvę

LR Konstitucijos⁹⁴ 20 straipsnis įtvirtina žmogaus laisvės neliečiamumą. „Bendruoju požiūriu laisvė reiškia galimybę elgtis taip, kaip asmuo nori.“⁹⁵ tačiau apie absoliučią nevaržomą

⁹² Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė I knyga, Vilnius, Justitia 2009, P.21.

⁹³ Gumbis J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu// Teisė 2003, 47, P.37.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

laisvę negali būti nė kalbos todėl, kad kaip teigia A. Vaišvila „žmonės gali taikiai kartu gyventi tik kai paklūsta savo pačių sudarytai sutarčiai, nustatančiai kiekvieno teisių ir pareigų pusiausvyrą.“⁹⁶ Asmuo turi savo teises garantuoti nepažeisdama kitų teisių, nekeldamas kitam asmeniui grėsmės. Žvelgiant į teises pozityvistiškai, galima teigti, kad asmuo gali naudotis tomis teisėmis ir tiek, kiek neuždraudžia įstatymai, tačiau tokia pozicija kritikuotina vien todėl, kad laikui bėgant, keičiantis socialiniams santykiams, keičiasi ir įstatymai, tad veika draudžiantis įstatymas nesuponuoja fakto, kad ta konkreči veika bus baudžiama visada, net kai praras savo pavojingumą.

Laisvės sampratą tapatinant su įstatymu išnyksta daugybė svarstytinų probleminių klausimų dėl teisės į laisvę apimties, tačiau toks tapatinimas yra ydingas todėl, kad vien patys ginčai tiek dėl padėjimo nusižudyti teisinio vertinimo, šios veikos dekriminalizavimo galimybių, tiek dėl kitų svarbių visuomenės nariams veiksmų draudimo panaikinimo rodo, kad „linkstama vadovautis platesnės asmens laisvės samprata, išvedant ją iš prigimtinės teisės, priešpriešinama neprotingiems ar net neteisingiems teisės aktų nustatomiems elgesio draudimams.“⁹⁷

Žvelgiant teoriškai ir idealistiškai galima būtų tvirtinti, kad įstatymų leidėjas atstovauja visuomenę, o įstatymų leidėjo išleisti teisės aktai yra visuomenės valios išraiška, tačiau, deja tai tik idealistinis modelis, o praktikoje dažnai pasitaiko tokių situacijų, kad įstatymai reguliuojantys vieną ar kitą klausimą prasilenkia su didžiosios dalies visuomenės valia. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje, remiantis apklausų duomenimis⁹⁸ apie 80 procentų apklaustųjų mano, kad eutanazija turi būti leidžiama, kai pacientas kenčia nuo nepagydomos ligos ir prašo pagalbos nusižudant ir net apie 50 procentų apklaustų asmenų pritaria eutanazijai net ir tokiu atveju, kai pacientas kenčia pakeliamus skausmus, tačiau yra visiškai priklausomas nuo medikų ir tokiu atveju, kai pacientas kenčia nuo nepagydomos skausmingos ligos, tačiau ši liga nėra mirtina. Kaip matome, asmenys linkę teikti pirmenybę laisvam paciento apsisprendimui, o ne aklam gyvybės išsaugojimui bet kokia kaina. Tačiau, kad ir kokia būtų visuomenės nuomonė šiuo klausimu Didžiojoje Britanijoje, pažymėtina, kad ten tiek eutanazija, tiek padėjimas nusižudyti yra uždrausti. Panaši situacija yra ir Lietuvoje. M. Liesis atlikęs baudžiamosios teisės specialistų apklausą padėjimo nusižudyti ir eutanazijos klausimu gavo gana įdomų rezultatą. Į klausimą ar apklausiamieji pritaria tokiai pozicijai, kad asmenims, atlikusiems eutanaziją, kai to primygtinai prašo žmogus, sergantis sunkia fizine liga turėtų būti pritaikoma baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė (nukentėjusiojo

⁹⁵ Gumbis J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu// Teisė 2003, 47, P.37.

⁹⁶ Vaišvila A. Teisės teorija, Justitia, Vilnius, 2004, P.120.

⁹⁷ Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu – Jaunius Gumbis, Teisė 2003, 47, P.38.

⁹⁸ Donnison D. - Not just an issue of life and death - the British Social Attitudes Survey <http://www.euthanasia.cc/97-1dvd.html> prisijungimo laikas: 2009-09-08.

sutikimas) teigiamai atsakė 120 respondentų, nepritarė – 140, o 18 nepateikė nuomonės šiuo klausimu. Už eutanazijos ar (ir) padėjimo nusižudyti įteisinimą atskiru įstatymu pasisakė dauguma baudžiamosios teisės specialistų (65 procentai), anketose dažnai pabrėždami, kad „savanorišką aktyvią eutanaziją ir (ar) padėjimą nusižudyti įteisinti galima tik griežtomis, apgalvotai reglamentuotomis sąlygomis.“⁹⁹ Už padėjimo nusižudyti įteisinimą pasisakė 62 apklaustieji, o už savanoriškos aktyvios eutanazijos ir už savanoriškos aktyvios eutanazijos bei padėjimo nusižudyti įteisinimą kartu – 128 apklaustieji. Darytina išvada, kad klausimas tarp Lietuvos mokslininkų vertinamas prieštarigai, tačiau linkstama padėjimo nusižudyti įteisinimo palaikymo linkme.

Grįžtant prie teorinės teisės į laisvę ribojimo pagrįstumo analizės, aptartinas J. S. Millio žalos principas.¹⁰⁰ Jo teigimu asmens laisvė elgtis pagal savo nuožiūrą gali būti ribojama tik tiek, kiek tai gali kelti žalą kitiems asmenims. Taigi, asmens laisva valia negali būti varžoma jokių kitu atveju, išskyrus esant realios žalos kitiems asmenims grėsmei. Padėjimo nusižudyti atveju galima psichologinio pobūdžio žala (pavyzdžiui, psichologinė įtampa artimiesiems), tačiau tokia žala neturi materialios išraiškos, nėra absoliutaus žalos pobūdžio. „Absoliučiai kiekvienas veiksmas gali grėsti žala aplinkiniams, tačiau vien dėl to tokie veiksniai nėra draudžiami įstatymų.“¹⁰¹

Padėjimo nusižudyti atveju svarstyтина, kuri žala yra didesnė – ar emocinis krūvis aplinkiniams asmenims dėl padėjimo nusižudyti (kurį atliko gydytojai), ar paciento kančios, arba artimųjų dvasinis skausmas stebint asmenį, kuris beprasmiškai kankinasi ir žinojimas, kad jam niekaip kitaip padėti neįmanoma, ir lieka tik stebėti beprasmes jo kančias. Taigi, neesant realios padėjimo nusižudyti žalos aplinkiniams asmenims, galbūt su padėjimu nusižudyti (ir savanoriška eutanazija) „susijusi diskusija turėtų virsti jos sąlygų ir teisinių ribojimų nustatymo problemų aptarimais“, o ne padėjimo nusižudyti bei eutanazijos įteisinimo debatais.

Sutinkant su tuo, kad visos socialinės grupės turi savo įsitikinimus, jie visi gerbtini, asmenys yra laisvi veikti pagal savo valią bei norus tiek, kiek nekelti grėsmės kitiems, manytina, kad pagalba nusižudant yra asmens teisės į laisvę dalis – laisvę lemti savo likimą, bei elgtis taip, kaip asmuo nori elgtis, netrukdam kitiems ir nepažeidžiant aplinkinių asmenų teisių.

⁹⁹ Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008, P.83.

¹⁰⁰ William T. Myers. John Stiuart Mill: The Harm Principle <http://davidhildebrand.org/teaching/handouts/mill.php> prisijungimo laikas: 2009-09-10.

¹⁰¹ Gumbis J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu // Teisė 2003, 47, P.39.

3.2 *Teisė į asmens autonomiją ir laisvą apsisprendimą*

Be asmens teisės į laisvę galima išskirti ir asmens teisę į autonomiją bei laisvą apsisprendimą. Šios sąvokos, iš pirmo žvilgsnio nors ir panašios, nėra tapačios. „Asmens autonomija suponuoja teisnumo lygmens asmens orumą ir jo neliečiamumą iš kurio kildinamos visos žmogaus teisės.“¹⁰² Terminas „autonomija“ kilęs iš senovės Graikijos. Šiuo žodžiu buvo žymima miestų – valstybių (polių) nepriklausomybė ir savivalda. Laikui bėgant ši sąvoka buvo interpretuojama vis įvairiau, taikoma visk platesnėms sritims, ji tapo labai įvairiapuse, galinčia nurodyti net ir asmens laisvę rinktis. Pagal Tom L. Beauchamp ši sąvoka reiškia asmens apsisprendimą, o „pagarba autonomijai reiškia pagarbą žmonėms ir tam, kaip jie pasirenka gyventi savo gyvenimus.“¹⁰³ Žodžio „autonomija“ lingvistinė reikšmė gali būti aiškinama kaip „įstatymų nustatymas sau pačiam“, „aš pats sau vadovas“, „aš pats savo sprendimų autorius.“¹⁰⁴ Taigi, autonomija yra „politinės autonomijos tęsinys, ir ši sąvoka vartojama apibūdinti asmens gebėjimą nustatyti gyvenimo taisykles sau pačiam ir savarankiškai priimti sprendimus.“¹⁰⁵

Autonomiškai gali būti tik racionalūs individai, kurie yra neapriboti išorės kontrolės ar asmeninių trūkumų, kurie galėtų jiems trukdyti sąmoningai pasirinkti. Autonomija sietina labiau su valiniu apsisprendimo dėl tam tikro elgesio aspektu, tuo tarpu teisė į laisvę susikusi jau su apsisprendimo įgyvendinimo leidimu arba draudimu. Teisė užtikrina, kad asmuo galėtų įgyvendinti glimybes, susijusias su autonomija, su tais tikslais, kuriuos asmenys laiko vertingais. Gerbdami asmens autonomiją tiek visuomenė tiek įstatymų leidėjas laiko asmenį visaverte ir protinga būtybe, galinčia nulemti savo likimą pagal savo valią, pajėgiančia numatyti elgesio alternatyvas, jas racionaliai įvertinti ir pasirinkti priimtinausią iš jų, remiantis savo vidiniu įsitikinimu, norais bei valia. Tik asmenų, kurie negali būti laikomi autonomiškais dėl tam tikrų (dažniausiai psichinės sveikatos) sutrikimų, pasirinkimas gali būti teisiškai ribojamas. Darytina išvada, kad tiek padėjimo nusižudyti, tiek eutanazijos draudimas gali būti suvokiamas kaip teisės į autonomiją ribojimas ir tokios teisės ignoravimas.

Sutikdami su tuo, kad asmens autonomija yra neatsiejamai susijusi su asmens sąmoningumu, asistuos tos savižudybės oponentai teigia, kad padėjimo savižudybėje prašymas gali būti tiek sietinas su asmens autonomija, kiek toks asmens sprendimas yra racionalus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad psichiškai sveikas asmuo gali pats įvertinti savo sprendimų racionalumą ir apsvaistęs visas

¹⁰² Andrulionis G. Asmens autonomija sveikatos teisėje, Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė – 01 S, Vilnius 2006, MRU, P.33.

¹⁰³ Ten pat. P.33.

¹⁰⁴ Šimonis M. Paciento autonomija: esmė ir įtvirtinimas Lietuvos teisėje // Teisė 2006 58 P.45.

¹⁰⁵ Gumbis J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu // Teisė, Nr.47, Vilnius 2003, P.41.

galimybes pasirinkti sau priimtinius veiksmus. Asmens veiksmų racionalumo negali vertinti kiti asmenys, nes tai būtų kišimasis į asmens autonomiją, tad sprendimą dėl savižudybės gydytojui padedant gali priimti tik pats asmuo, niekieno neįtakojamas ir niekam nevertinant jo veiksmų protingumo ar teisingumo.

Padėjimo nusižudyti bei eutanazijos oponentai nurodo, kad tam tikros „ribinės“ asmenų grupės, kurios yra linkusios į savižudybę būtų paskatintos imtis veiksmų, nes padėjimo nusižudyti įteisinimas suformuotų įvaizdį, kad savižudybė yra racionalus, atsakingas ir priimtinas veiksmas ir tokia situacija paskatintų savižudybes, nepriklausomai nuo to ar asmenys serga fizinėmis ligomis ar ne.¹⁰⁶ Tokia pozicija yra verta dėmesio, tačiau vien šis argumentas negali būti padėjimo nusižudyti draudimo priežastimi. Pabrėžtina, kad ne vien padėjimo nusižudyti legalumas kelia tam tikras netiesiogines grėsmes kai kurioms visuomenės grupėms. Asmenų požiūrį į vertybes, gyvenimo kokybę bei gyvybės vertę formuoja labai daug veiksnių – pradedant asmens artimiausia socialine aplinka, baigiant įstatymų leidėjo įtvirtintomis normomis, kurios formuoja tam tikrą požiūrį į teisiškai draustinas ir leistinas veikas. Nei vienas iš šių veiksnių nėra lemiamas ar svariausias – asmens požiūrį lemia šių veiksnių visuma, tad bandymas tam tikrus asmenis apsaugoti pačius nuo savęs darant prielaidą, kad padėjimo nusižudyti įteisinimas gali paveikti jų pasaulėžiūrą neigiama linkme nėra labai logiškas, nes norint apsaugoti asmenis nuo savižudiškų minčių ar noro nusižudyti reiktų uždrausti daugybę šiuo metu legalių dalykų, kurie taip pat gali skatinti asmenų norą atimti sau gyvybę.

3.3 Teisė į orumą

Orumo sąvoka yra labai plati, tačiau iš esmės ji apibūdina „žmogaus kaip biologinės rūšies ir kaip socialinio asmens vertę kitų akyse“.¹⁰⁷ „Teisė į orumą – tai teisė būti gerbiamam ir visuomenės laikomam vertingu kaip išskirtinė biologinė rūšis, socialiai vertinga asmenybė.“ E. Venckienė žmogaus orumą išskiria į dvi kategorijas:

- Žmogaus orumas kaip žmonių biologinės rūšies vertingumas, kaip teisės į fizinį ir moralinį žmogaus integralumą objektas;
- Žmogaus orumas kaip socialiai aktyvios asmenybės vertingumas, kaip teisės į susikurtą individualų socialinį vertingumą objektas.

¹⁰⁶ Gumbis J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu // Teisė, Nr.47, Vilnius 2003, P.47.

¹⁰⁷ Venckienė E. Žmogaus orumas kaip teisinė kategorija. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilnius, 2008, P.100.

Pasak A. Vaišvilos „orumas yra ta asmenybės sritis, kuri konkretinama asmens vertingumo, kitų žmonių pagarbos laukimo suvokimu.“¹⁰⁸

Kalbant apie orumą asistuosios savižudybės kontekstu vertėtų apsvarstyti nepagydomai sergančių asmenų, kenčiančių ir neturinčių nė menkiausios vilties gyventi teisę į orumą. Besikankinantis žmogus, prašantis pagalbos nutraukiant beprasmišką agoniją suvokia savo beviltiškas kančias ir bejėgiškumą, taip pat tą faktą, kad jo beviltišką ir apgailėtiną būseną stebi aplinkiniai. „Teisė į orumą šiuo atveju yra ne kas kita kaip siekis nebūti pažemintam, kaip savaimė suprantamas reikalavimas suteikti galimybę asmeniui priimti savarankiškai lemiamus sprendimus pačiomis sunkiausiomis gyvenimo akimirkomis.“ Taigi, darytina išvada, kad, teisės į asistuosią savižudybę kildinimas iš teisės į orumą yra labiau ribotas, nei šios teisės pagrindimas remiantis žmogaus teisės į laisvę ar autonomiją, tačiau teisė į padėjimą nusižudyti yra vienas iš žmogaus teisės į orumą sudėtinių elementų.

¹⁰⁸ Vaišvila A. Teisės teorija Justitia, Vilnius 2004 P.169.

IŠVADOS

1. Padėjimas nusižudyti yra giminingas eutanazijai reiškinys, šios sąvokos dažnai yra painiojamos bei tapatinamos. Darbe padėjimu nusižudyti (asistuota savižudybė) laikoma asmens pagalba kitam asmeniui savižudybėje, pastarajam talkinant intelektualiai ir fiziškai – duodant patarimus ir nurodymus, arba parūpinant reikalingas priemones, o vykdant eutanaziją kenčiančiam ir eutanazijos prašančiajam asmeniui yra tiesiogiai atimama gyvybė.
2. Situacijos, kai pacientas miršta vartodamas medikamentus, kurie trumpina jo gyvenimą (pvz. stiprūs nuskausminamieji), tačiau šie medikamentai buvo vartojami gydymo tikslais (skausmo malšinimo), negalima vadinti nei padėjimu nusižudyti nei eutanazija. Tokie veiksmai nebaudžiami. Pagal dvigubų pasekmių principą, siekiant gero tikslo ir atliekant veiksmą, kurio objektas yra geras, neišvengiamai kyla ir blogos pasekmės, o jei blogų pasekmių siekiama nebuvo, už jas negali kilti atsakomybė.
3. Lietuvoje šiuo metu ir eutanazija ir padėjimas nusižudyti yra kriminalizuoti. BK 134 straipsnis (padėjimas nusižudyti) numato atsakomybę už asistavimą nusižudant, padedant prašančiajam intelektualiai – patariant ir duodant nurodymus, bei fiziškai – sudarant sąlygas ir teikiant priemones. Veika padaroma tik tiesiogine tyčia, pažeidžiama įstatymo saugoma vertybė – žmogaus gyvybė, pavojinga veika yra neteisėta intelektualinė ir fizinė pagalba, padedant beviltiškai sergančiam žmogui (jo prašymu) atlikti savižudybę.
4. Už eutanaziją atsakomybė kyla pagal LR BK 129 straipsnio 1 dalį (nužudymas), pritaikant BK 59 straipsnio 1 dalies 7 punkte įtvirtintą kaltininko atsakomybę lengvinančią aplinkybę – veikos padarymą nukentėjusio asmens, kurio būklė beviltiška, prašymu.
5. Nors Lietuvos baudžiamojoje teisėje laikomasi pozicijos, kad baudžiamąją teisinę reikšmę turi tik būtinas priežastinis ryšys, tačiau dėl jo buvimo padėjimo nusižudyti veikoje kyla pagrįstų abejonų. Įstatymų leidėjas numatė atsakomybę už veiką, kurios pasekmės nėra būtinas jo veiksmų rezultatas (pvz. parūpinus ligoniui mirtį sukeliančių vaistų nebūtinai jis mirs – jis pats renkasi – išgerti juos ar ne, jis nėra niekieno verčiamas). Priežastini ryšį tokiu atveju galima būtų apibūdinti kaip nebūtiną, o tik galimą.

6. Nors gyvybė yra svarbiausia ir labiausiai ginama žmonijos vertybė, tačiau asistuotos savižudybės kontekste ji per daug suabsoliutinama. Asistuotos savižudybės legalumas gali būti išvedamas iš žmogaus teisių. Asmuo yra laisvas (kaip ir gyventi, taip ir mirti), tačiau turi savo teises garantuoti nepažeisdama kitų teisių, nekeldamas kitam asmeniui grėsmės. Asistuota savižudybė aplinkiniams grėsmės nekenkia. Ji taip pat nekenkia ir asmeniui, kuriam padedama nusižudyti – tai paties autonomiško asmens apsisprendimo laisvės klausimas. Savižudybė nebaudžiama, tad nelogiška bausti už padėjimą atlikti nebaudžiamą veiksmą.
7. Teisės gauti pagalbą nusižudant gali būti išvedama ir iš teisės į orumą - besikankinantis žmogus, prašantis pagalbos nutraukiant beprasmišką agoniją suvokia savo beviltiškas kančias ir bejėgiškumą, taip pat tą faktą, kad jo beviltišką ir apgailėtiną būseną stebi aplinkiniai. Teisė į orumą šiuo atveju yra siekis nebūti pažemintam, kaip savaime suprantamas reikalavimas suteikti galimybę asmeniui priimti savarankiškai lemiamus sprendimus.

PASIŪLYMAI

1. Lietuvoje atskiru įstatymu reikia įteisinti padėjimą nusižudyti, o išskirtiniais atvejais – ir eutanaziją. Autorės nuomone eutanazija ir padėjimas nusižudyti privalo būti užtikrinti tik išimtiniais atvejais, kai žmogus miršta ir kenčia nepakeliamus fizinius skausmus dėl ligos ar įvykio, ir, kai jo būklei pagerėti nėra jokių galimybių.
2. Asistuotą savižudybę ir eutanaziją reglamentuojančiame įstatyme būtina išaiškinti ir detalizuoti visas svarbiausias sąvokas, tokias kaip – „beviltiškai sergantis ligonis“, „ligonio prašymas“, nes šiuo metu tokios sąvokos yra neaiškios, tad susidaro galimybės laisvam interpretavimui ir piktnaudžiavimu tokių įstatymo netobulumu.
3. Autorės nuomone, remiantis kitų valstybių praktika šioje srityje, eutanazijos ir padėjimo nusižudyti atlikimą įteisinus atskirame įstatyme, jame turėtų būti įtvirtinti šie reikalavimai, kuriems esant, pacientui galima būtų padėti nusižudyti, arba atlikti eutanaziją:

- Asmuo kenčia nepakeliamus fizinius skausmus, kurios sukėlė liga ar įvykis.
- Jo būklė yra kritiška, be pagerėjimo galimybių ir, nors ir taikant gydymą asmenį greitu metu neišvengiamai ištiks mirtis (pvz.: remiantis medikų prognozėmis asmeniui turėtų būti likę gyventi ne daugiau kaip pora savaičių).
- Tokia asmens būklė patvirtina specialiai tam sudaryta trijų gydytojų komisija.
- Psichiatras pateikia išvadą, kurioje konstatuojama, kad asmuo yra psichiškai sveikas ir gali priimti racionalius sprendimus.
- Pacientas du kartus (kelių dienų intervalu) raštiškai patvirtina savo prašymą, o jei dėl objektyvių aplinkybių to padaryti negali – patvirtina žodžiu, dalyvaujant dviems nepriklausomiems liudytojams.
- Pacientas bet kada gali atsiimti savo prašymą, net ir iš karto prieš procedūrą.
- Visais atvejais teikti pirmenybę padėjimui nusižudyti, tik tuo atveju, kai asmuo nesugeba pats nusižudyti padedamas medikų, jam leistina atlikti eutanaziją.
- Pacientui padedama nusižudyti, ar jam atliekama eutanazija tik tokiu atveju, jei pacientas pats savanoriškai ir betarpiškai išreiškia norą dėl asistuotos savižudybės ar eutanazijos. Nesavanoriška eutanazija negalima. Protiškai neįgaliems asmenims, ar asmenims, negebantiems išreikšti savo valios nei asistuotos savižudybės aktas, nei eutanazija atliekama būti negali.
- Nusižudyti padeda tik medikas, naudodamas priemones, kurios užtikrintų kuo neskausmingesnę ir mažiausiai kančių atnešiančią mirtį.
- Nusižudyti padeda tik tas gydytojas, kurio įsitikinimams tai neprieštarauja.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS AKTAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, 2004 Nr. 72 2492.
3. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių nustatymo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. Nr. 30-712.
4. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19841
5. Death With Dignity Act <http://www.oregon.gov/DHS/ph/pas/ors.shtml>
6. Rights of The Terminally Ill Act 1995
<http://www.nt.gov.au/lant/parliament/committees/rotti/rotti95.pdf>
7. Suicide Act 1961 <http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=1132509>
8. The Belgian Act on Euthanasia
<http://www.kuleuven.be/cbmer/viewpic.php?LAN=E&TABLE=DOCS&ID=23>

TEISMŲ PRAKTIKA

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose
http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26548 . Prisijungimo laikas 2009-11-16. 15:44
10. CASE OF PRETTY v. THE UNITED KINGDOM <http://vlex.com/vid/case-of-pretty-v-the-united-kingdom-26842703>

SPECIALIOJI LITERATŪRA IR INTERNETINIAI PUSLAPIAI

11. Akvinietis T. Teologija Suma 2-2 LXIV klausimas apie žmogžudystę, LXV klausimas apie kitus asmens teisių pažeidimus, LXVI klausimas apie vagystę ir apiplėšimą// Logos 2000, Nr.21.
12. Baranskaitė A., Prapiestis J. Eutanazija ir baudžiamoji atsakomybė// Sveikatos mokslai T14. 2004. Nr.3.

13. Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas, 2007.
14. Diurkheim E. Savižudybė. Sociologinis etiudas, Vilnius, Pradai, 2002.
15. Eutanazija <http://www.bioetika.lt/index.php?menu=14>
16. Gefenas E. Eutanazija. Vilnius: Filosofijos ir sociologijos institutas, 1999.
17. Gytis Andrulionis – Asmens autonomija sveikatos teisėje, Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė – 01 S, Vilnius 2006, MRU.
18. Gumbis J. Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu // Teisė, Nr.47, Vilnius: 2003.
19. Katkienė I. Savižudybė Šveicarijoje – už prieinamą nuodų ir patalpų kainą <http://www.lrytas.lt/-12034842861201162749-savižudybė-šveicarijoje-už-prieinamą-nuodų-ir-patalpų-kainą.htm>
20. Liesis M. Baudžiamosios atsakomybės už aktyviają eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose// Teisė. 2005 54:2.
21. Liesis M. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė (OI S), 2008.
22. Milinis A. Nužudymo kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu // Teisė. 2003. Nr. 48.
23. Mindaugas Šimonis – Paciento autonomija: esmė ir įtvirtinimas Lietuvos teisėje, Teisė 2006 58.
24. Mirties turizmas http://docs.google.com/View?docid=dcxhgvc3_953c5pp5zc5
25. Narbekovas A. Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problematika Lietuvoje// Jurisprudencija. 2008, 12(114).
26. Narbekovas A. Pasyvios eutanazijos ir užsispyrėliško gydymo netaikymo skirtumas. Soter. 2002 Nr. 7(35).
27. Petrauskienė J., Kalėdienė R., Starkuvienė S. Savižudybių būdai Lietuvoje ir jų ryšys su demografiniais veiksniais <http://medicina.kmu.lt/0409/0409-131.pdf>
28. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.
29. Venckienė E. Žmogaus orumas kaip teisinė kategorija. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilnius, 2008.
30. Assisted Dying for the Terminally Ill Bill <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldselect/ldasdy/86/8614.htm>

31. Beauchamp Tom L. Competence – Competency. A Study of International Competency Determinations in Primary Care. Mary Ann Gardell Cutter, Earl E. Shelp (ed). Kluwer 1991.
32. Cancer patient first to use Washington's assisted suicide law
<http://www.cnn.com/2009/US/05/22/assisted.suicide>
33. Cohen-Almagor R. Euthanasia in the Netherlands, Cluwer Academic Publishers, 2004, Euthanasia in Holland <http://www.euthanasia.cc/dutch.html>
34. Donnison D. - Not just an issue of life and death - the British Social Attitudes Survey
<http://www.euthanasia.cc/97-1dvd.html>
35. Dworkin G., Frey R.G., Bok S. Euthanasia and physician-assisted suicide. Cambridge University Press, Cambridge, 1998.
36. Euthanasia <http://www.minvws.nl/en/themes/euthanasia>
37. Hendin H. Foley K. Physician-Assisted Suicide in Oregon: a Medical Perspective
http://www.spiorg.org/publications/HendinFoley_MichiganLawReview.pdf
38. LeBaron G. Jr. The Ethics of Euthanasia
http://www.quantonics.com/The_Ethics_of_Euthanasia_By_Garn_LeBaron.html
39. Lithuanian prosecutors cease first euthanasia trial
<http://www.baltictimes.com/news/articles/4197/>
40. Luxembourg Parliament Passes Euthanasia Bill - John Connolly
<http://www.lifesitenews.com/ldn/2008/feb/08022002.html>
41. McDougall J.F., Gorman M. – Euthanasia – Second Edition, ABC-CLIO, Santa Barbara, California 2007.
42. Minelli L. A. DIGNITAS in Switzerland – its philosophy, the legal situation, actual problems, and possibilities for Britons who wish to end their lives
<http://www.dignitas.ch/WeitereTexte/FriendsAtTheEnd.pdf>
43. Minelli L. A. Some Information about DIGNITAS
http://www.dignitas.ch/media_dignitas/Referat_Brighton20092006.pdf
44. More nonterminally ill seek Swiss suicide aid
http://docs.google.com/View?docid=dcxhgvc3_953c5pp5zc5
45. Peterson C. Assisted Suicide and Euthanasia – a Natural Law Ethics Approach. Ashgate Publishing Company, Burlington, 2008
46. Problems Associated with Assisted Suicide <http://www.internationaltaskforce.org/probl.htm>
47. Retterstol N. Suicide. A European perspective Cambridge University Press; 1 edition (July 30, 1993).

48. Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act
<http://www.nvve.nl/assets/nvve/english/euthlawenglish.pdf>
49. The Groningen Protocol — Euthanasia in Severely Ill Newborns / Eduard Verhagen, M.D., J.D., and Pieter J.J. Sauer, M.D., Ph.D. / The New England Journal of Medicine, Volume 352:959-962 March 10, 2005, Number 10
<http://content.nejm.org/cgi/content/full/352/10/959>
50. Tulloch G. Euthanasia, choice and death. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2005.
51. 2008 Summary of Oregon's Death with Dignity Act
<http://www.oregon.gov/DHS/ph/pas/docs/year11.pdf>
52. Yardley W. First Death for Washington Assisted-Suicide Law
<http://www.nytimes.com/2009/05/23/us/23suicide.html>
53. William T. Myers. John Stiuart Mill: The Harm Principle
<http://davidhildebrand.org/teaching/handouts/mill.php>
54. Woodward C. Wash. voters approve assisted suicide initiative
http://seattletimes.nwsourc.com/html/localnews/2008352565_apwaassistedsuicide2ndldwritethru.html

SANTRAUKA

Šiame darbe yra nagrinėjamas asistuos savižudybės fenomenas, yra atskleidžiamos padėjimo nusižudyti ir eutanazijos terminologijos vartojimo ypatybės, kvestionuojamas šiuo metu Lietuvoje galiojančio šios srities teisinio reglamentavimo ypatybės ir jo racionalumas, nagrinėjama užsienio šalių praktika asistuos savižudybės įteisinimo srityje.

Darbe palaikoma padėjimo nusižudyti ir eutanazijos įteisinimo kryptis Lietuvoje, to būtinumą aiškinant remiantis žmogaus teisėmis bei susiklosčiusia socialine situacija tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse. Yra pateikiama idėja dėl asistuos savižudybės ir eutanazijos įteisinimo Lietuvoje atskiru įstatymu, nurodomi reikalavimai, būtini asistuos savižudybės ir eutanazijos taikymui, kurie turėtų būti įtvirtinti minėtame įstatyme.

Dėl padėjimo nusižudyti moralumo ir teisėtumo kilo ir kyla daugybė diskusijų. Teisinis šios srities reglamentavimas konkrečiose valstybėse labai skiriasi – vienos iš jų padėjimas nusižudyti laikomas nusikalstama veika, kitose asistuota savižudybė yra leistina bei įtvirtinta atskirais įstatymais, ar kitaip įtvirtintas padėjimo nusižudyti legalumas, trečiose apie tokią veiką baudžiamojoje teisėje net neužsimenama.

Prieš dešimtmetį Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose taip pat nebuvo minima asistuota savižudybė, tačiau su naujojo BK įsigaliojimu Lietuvoje atsirado nauja nusikalstama veika – padėjimas nusižudyti, kuri laikoma apysunkių nusikaltimu. Ši veika ypatinga tuo, kad pasižymi altruistiškais motyvais – asmuo padaro įstatymu uždraustą veiką tam, kad galėtų pagelbėti kenčiančiam beprasmes kančias ligoniui ir norinčiam kuo greičiau tas kančias užbaigti.

Lietuvos teisiniame šios srities reglamentavime yra labai daug problematinių aspektų. Nors padėjimas nusižudyti kriminalizuotas atskira BK norma, tačiau dėl pačios normos aiškinimo nėra vieningos nuomonės. Apskritai, skirtingi teoretikai skirtingai aiškina netgi veiksmus, už kuriuos numatyta baudžiamoji atsakomybė. Darbe atskleidžiamos teisės teoretikų pozicijos, išaiškinamos sąvokos, remiantis Lietuvos ir užsienio šalių teoretikų pozicijomis bei užsienio šalyse nusistovėjusia šios srities terminologijos vartojimo praktika.

Raktiniai žodžiai: padėjimas nusižudyti, asistuota savižudybė, eutanazija.

ASSISTED SUICIDE AS A CRIMINAL ACT ACCORDING TO THE CRIMINAL CODE OF LITHUANIA AND OTHER COUNTRIES

SUMMARY

The master thesis presents the scientific analysis of the phenomenon of assisted suicide. The core of the thesis is research of the concepts of assisted suicide, euthanasia, and related acts from the point of view of Criminal Law. The author discloses the characteristics of the terminology of assisted suicide, expresses scientifically grounded doubts on the rationality of the regulations of assisted suicide in Lithuania. Relevant examples and practices of legal regulations, the problems of legalization of assisted suicide and aided death in other countries of Western Europe and United States of America are analyzed. The author presents arguments in favor of legalization of euthanasia in cases of extreme hopelessness and situations with grave patients suffering bad pain.

The idea of legitimization of assisted suicide and euthanasia is supported in the analysis with regard to court decisions and scientific data. The necessity of such regulations is explained by analyzing the essence of human rights. The author supports the idea to legitimize the assisted suicide and euthanasia in the special act and points out some criteria necessary for regulating of such sphere.

While there are many discussions legal science and other social sciences about the morality of assisted suicide the legal regulation of this sphere varies greatly in different countries. In some of the countries assisting someone's suicide is considered a crime while in others the act of assisted suicide is regulated by special laws regarding the procedure of assisted dying. In some countries the act of assisted suicide is not even mentioned in Criminal Law thus creating the situations of undesirable gap within the regulation.

According to the analysis, it was not considered a crime an act of assistance in someone's suicide ten years ago in Lithuania. However with the new Criminal Code a new criminal act of "assisted suicide" became effective. This criminal act is specific because of its motive. According to the author's view such act in most cases is being committed altruistically i.e. with the wish to help a person who is suffering from painful terminal disease.

Regardless the new law legal regulation of assisted suicide is to be considered very problematic in Lithuania. Many of specialists within legal field explain the law differently. In the master thesis analysis of the regulations of Lithuanian Criminal Code on assisted suicide are thoroughly explained with the help of theoretical suggestions provided by Lithuanian and foreign scientists.

Keywords: assisted suicide, assisted dying, euthanasia.